

UNIVERSUL LITERAR

ANUL LIV Nr. 9

DUMINICĂ
18 MARTIE 1945

Director:
AL. CIORĂNESCU

COLABOREAZA:

Camil BALTAZAR

L. BRATOLOVEANU

Șerban CIOCULESCU

Emanuel CIOMAC

Ben CORLACIU

Ion M. LEHLIU

Ion Sofia MANOLESCU

Adrian MARINO

Florian NICOLAU

R. OTETELEȘANU

Dumitru PANAITESCŪ

PERPESSICIUS

Gr. T. POPA

Al. POPOVICI

Valeriu POPOVICI

C. POSTELNICU

Al. ROSETTI

Dimitrie SCHEIANU

N. VERONESCU



ANATOLE VULPE

Caravelă

Ars poetica Arhitectură

Astăzi nu mai vreau să cânt
Pateticul frământărilor mari și deșarte,
Viața n'o să-și mai desfășure paginile ca dintr'o carte.
N'o să mai regret iluzia marilor visuri,
Nici ca Hamlet n'am să mai atârn palanța cugetării peste
abisuri,

Patetic viața rănile n'o să-și mai desfacă,
Suferințele în demiurgice ode să-și prefacă.

Astăzi nici Prometeu
N'o să-și mai plimbe pe bulevard lauri de Zeu,
Din durere, nemurire și slavă să-și făurească.
Inima lui n'o să mai sângere, împărătească.
Astăzi destinul și tot sorocul
N'o să mai poarte bazon Nenorocul.
Poeții noștri n'or să mai plângă,
Elegiac și estetic mâinile n'or să-și mai frângă.

Toți om fi mici, scorbăzi și goi,
Și-o să ne 'mbătăm de-al bucuriei noroi.
Și-o să aruncăm de pe noi povara asta haină,
Plină de gesturi și de patetic, străină.
Tragedia masca măgestucasă în durere,
Are să zâmbească, modest, pe furiș,
Glumelor noastre obscene și desfrânate,
Fără spirit și nerușinate.

Artă și lauri n'or să mai fie,
Doară cântece, răsete și veselie.
Om ieși la horă cu toții, fără podoabe triste, și goi
Ne-om băiați fără critici, prin nevinovatul noroi.
In orgia prozei fără milă să ne tăvălim
Inebunați de patetic și plictisiți de sublim.
Bacchus, ce poezie,
Plină de sevă și nebunie!

Desigur muzele au să suradă
Desgustate de atâta bucurie proastă și hădă,
Apollon are să se simtă urgisit printre noi,
Noi însă om râde și l-om stropi cu noroi.

Cărți n'o să mai scriem și nici povești,
Sistemele au să se dărâme împărătești,
Măreția și luciul au să dispară,
Să renască 'n noi, ca pasărea Phoenix, primitiva fiară.
Fără de cărți și știință o să fim goi,
Păgâni, o să ne tatuăm cu noroi,
Și dansând tam-tamuri într'una
Om desveli Poezia și-om privi cinic Minciuna.

FLORIAN NICOLAU

Nocturnă

Tâmpilele cerului s'au luminat în noaptea aceea caldă,
Clipele au impietrit peste gândul ostenit de drum,
Viorile timpului țeseau amintiri și dor
Și vraja cădea peste ape și taine... și fum.

Omul s'a oprit lângă țârm să soarbă răcoare din pumni,
Sufletul ars să-și adape cu liniște și vis.
In noaptea aceea caldă ca un poem, cine
Poarta spre albele țârmuri, a zăvorât... a'nchis?

DIMITRIE SCHEIANU

În curând incursiunile noastre lirice vor lua sfârșit,
în camera ta ai să primești pe fereastră vizita primăverii,
fata din fotografie va avea un zâmbet de clorofilă,
iar ultima noutate a zilei va fi aceea
că după amiază
au evadat bolnavii
din toate sanatoriile lumii.

Sub uniformă cu nasturii triumfători
seniorul, sfâșiat de aceleași vechi hemoragii,
își va ascunde inima ca pe un lucru furat
dar ce folos?
el n'o să poată țipa decât după ora 12
când sună cocoșii stingerea în cartier.

Adună-ți palmele peste tâmplă, ovale,
Începe să te gândești serios la căsătorie
— astăzi, când lungile noastre volajuri se termină,
îmi voi lua rămas bun dela peisagiile din ochii tăi.



Lumina dansează elegant în pampasuri,
copiii tăi vor fi buni și desigur foarte frumoși;
fiindcă trebuie să facem amândoi ceva
eu am să vând zlore în America de Sud
și amintirea ta va avea gust de chimină.

Apropie-te fără teamă de brațul meu — e ultima oară —
fardează-te puțin — nu trebuie să se vadă că ai plâns,
peste câteva momente,
pe bulevardele spațioase
primăvara o să rădă violent...

N. VERONESCU

Răsărit nou

Un bob de sămânță trebuia să nască...
Nebănuită de nimeni stărula acolo o nouă facere.
Plugul îi pregătise un culcuș afânat,
Soarele-i era ascuns sub mii de invellșuri.

De-afară ajungeau până la el răpoc-răpoc...
Peste argila crudă juca o ploaie de aur,
Galbene clopote amuțeau sub pământ
Și-un somn greoi îl toropea din adâncuri.

Dar bobul de sămânță se trudea să nască —
Să nască așa cum nasc toate viețuitoarele,
Mii de guri, mii de ochi îi așteptau răsăritul;
Ploaia caldă, ploaia de aur îi învăluia pântecul.

Uneori tresărea dornic după rădăcinile lui.
În embrion se legănau pulberi și aureole.
Uneori vântul se culca lângă morile adormite
Sau crăpa 'n danuri pojghița albă a lunii.

ION SOFIA MANOLESCU

Diverse Marcel Schwob

de AL. ROSETTI

Marcel Schwob este unul dintre autorii francezi cei mai originali. El aduce în literatura franceză o notă nouă, sub inspirația directă a scriitorilor de limbă engleză. Mare cunoscător al Londrei, regăsim în opera sa ceva din ceșurile cetății de peste Canalul Mănecli și din viața marilor porturi din Anglia, nordul Franței și din Belgia.

Schwob va fi gustat îndeosebi de acei care cunosc melancolia sfâșietoare a după amiezilor ploioase, în marile metropole din nord. În cărțile sale găsim o serie de portrete de fete tinere, din care nu lipsește mica prostituată care se mai joacă cu păpușile, în mansarda ei de sub streșină.

Sunt imagini care nu se uită. Păstrate în amintirea noastră, ele revin la prima chemare și, odată cu ele, sgomotele și parfumul locurilor evocate.

La Londra, Schwob nu duce în taverne și pe străzi întortochiate, povestindu-ne întâmplări extraordinare ale marinarilor de eri și de astăzi. Spirit aventurier, el va întreprinde o călătorie lungă cu vaporul, pentru a regăsi, în insula Samoa, mormântul romancierului R. L. Stevenson.

Atracția aceasta pentru ființele umile, care trăiesc în marginea societății, și pentru misterele societăților secrete, l-a dus în mod natural spre cercetarea vieții și limbii răufăcătorilor.

Printre aceștia, unul dintre cei mai celebri este François Villon el însuși, marele poet, care stă atât de aproape de inima noastră prin naivitatea confesiunilor sale, desvăluindu-ne întreaga mizerie a condiției umane.

Schwob a urmărit cu pasiune, pas cu pas, cariera aventuroasă a lui Villon și a tovarășilor săi, dintre care unii au putut fi identificați în persoana unor spărgători și chiar criminali celebri. Se știe că poetul el însuși a scăpat cu puțin de ștreang.

Paralel cu cercetările arhivale, Marcel Schwob a studiat limba specială sau argoul acestor răufăcători — ei alcătuiau o societate secretă numită „la coquille” — și a făcut în acest domeniu o serie de descoperiri care au fost reținute de învățați, reușind să identifice un mare număr de termeni.

Notele asupra lui Villon sunt publicate în operele sale complete (la editorul Bernouard, Paris), sub titlul „Spicilège”. Dar lucrarea de ansamblu consacrată poetului, Schwob nu a apucat să o scrie, răpiț prea de timpuriu de o boală nemiloasă, ci ea a fost publicată ulterior, de discipolul său Pierre Champion.

Viața aventuroasă, pe mare sau pe uscat, a preocupat în mod continuu pe Schwob. Avea într'insul ceva din neliniștea marinarului reținut prea mult timp la țarm.

Tot ce era misterios, îndepărtat, îl atrăgea. A scris pagini de subtilă evocare a vieții antice, și a știut să evocare misterioase rituri de îmbălsămare a cadavrelor, într'un Egipt imaginar.

Profunda influență a literaturii engleze asupra sa, a provocat scrierea paginilor în care sunt evocate fantome; iar lecturii vechilor documente de arhivă îi datorăm descrierile săbatului și a liturghiilor negre, cu concursul vrăjitoarelor de tot soiul.

Schwob a practicat și eseu, după modelul englezesc, și a scris pagini excelente despre asemănare și deosebire, pictura japoneză, etc.

Galeria sa de portrete imaginare pleacă dela principiul că personalitatea constă în cutare amănunt unic, al persoanei fizice sau psihice, principiu pus în aplicare, în pictură, de celebrul artist japonez Hokusai.

Într-o carte de evocare a lui Schwob, Pierre Champion publică, în apendice, o serie de scrisori adresate lui Schwob de Colette, atunci de abia adolescentă; Schwob era camaradul nedespărțit al soților Willy.

Sunt pagini de o artă subtilă. Scrisorile sunt scrise cu o reală candoare, și figura lui Marcel Schwob răsare vie în lumina clară a acestei corespondențe feminine. Genul lui Marcel Schwob apare prin transparență în rândurile scrise de veritabila ingenuă Colette Willy.

Un neoumanist: TUDOR VIANU

de ȘERBAN CIOCULESCU

Ultima carte a d-lui Tudor Vianu: „Filosofia Culturii” (Editura „Publicom”, 1944), reproduce un curs ținut la Facultatea de litere și filosofie din București. Privind „cea mai tânără ramură a sistemului filosofic”, cursul începe prin fixarea obiectului: „Filosofia culturii generalizează asupra materialului pe care îl procură științele speciale ale culturii, în același fel în care filosofia naturii generalizează asupra rezultatelor pe care i le oferă științele particulare ale naturii”. Nu se va urmări aci mai departe, structura cărții. Ceea ce ne preocupă în deosebi, este poziția autorului ei, prin excelență estetician, față de unele probleme ale literaturii, interferente cu filosofia culturii.

Una din acestea, căreia d. Tudor Vianu i-a consacrat un capitol foarte concentrat, examinează raporturile dintre artă și morală. Istoriceste, d-sa relevă „unitate a eticii și esteticului în Antichitate” și, sincronic, schițarea conflictului dintre ele, accentuat apoi în sistemul de valori al creștinismului, care pune arta în serviciul moralei, așa cum subordona filosofia, teologiei. Dintre moderni, Tolstoi restabilește punctul de vedere creștin, pe când Nietzsche, dintr-o perspectivă păgână, îndreptățește amoralismul artei. La Ruskin, conflictul capătă o atenuare, prin „încercarea de a aduce frumosul sub punctul de vedere al binelui”. Simpatia filosofului culturii înclină către teza idealistă a lui Schiller, care atribuia contemplației estetice o virtute etică, prin neutralizarea sensualității hedoniste.

Între atitudinile omului modern față de diversitatea orientărilor culturale, autorul optează pentru concepția activistă a culturii, care „propune activității omenești creație de cultură, tot atâtea ținte câte poate să-și asume o activitate omenească”.

Tot odată, scrutând obiectia ce se aduce vremii noastre, de a fi „lipsită de fundamentul unei inspirații mai adânci, de un subconștient metafizic creator, din care rezultele manifestări de cultură să se ridice cu vigoarea pe care o asigură tuturor creațiilor, existența unui substrat fecund”, d. Tudor Vianu o respinge atrăgând atenția asupra unui „mit generos și fecund”, caracterizant pentru evul modern.

Mitul lui Prometeu, împrumutat antichității, dar înviorat prin semnificații noi, ar fi însuși „mitul culturii noastre”. Anticii nu se puseseră de acord asupra înțelesului esențial al cuceririi și jertfei prometeice. După Eschyl, care i-a surprins tragismul, Platon a afabulat prea suferos, nemaistărnuind asupra pedegisirii lui Prometeu, iar gânditorii cinici au aprobat sancțiunea divină sub cuvânt că „civilizația este producătoare de suferință”, așadar reprobabilă.

Mitul modern e pus în circulație de Goethe, cu poemul de tinerețe, neisprăvit, „Prometheus”. D. Tudor Vianu relevă în „Faust”, amplificarea mitului prometeic. În interpretarea d-sale, demonismul faustic este „o trăsătură esențială a prometeismului”, deoacece adâncește legătura dintre creație și suferință. Insuși Byron, ca autor al poemelor „Manfred” și „Cain”, e anexat de d. Tudor Vianu, familiei moderne a poezilor prometeici, cu tot negativismul răsvătirilor lui. Paralel cu tratarea aceluiași mit de un poet ca Shelley, din al cărui „Prometeu deslănțuit” se desprinde „visul de a înobilă pe un om astfel, încât el să poată realiza sinteza dintre înclinațiile inimii și principiul sever al rațiunii”, filosoful culturii urmărește alte scrieri înrudite, ca „Scrisorile asupra educației estetice a omenirii”, de Schil-

ler, apoi „întreaga operă a poetului german Hölderlin“ și drama lui Ibsen, „Impărat și Galileean“.

Prometeice sunt deci, pentru d. Tudor Vianu, atât sfâșierile de tip faustic (viață—cunoaștere), cât și sintezele care împacă antinomiile dintre afect și intelect.

Problema, astfel pusă, va stimula probabil, debateri pasionate.

Ne mulțumim cu indicarea limitelor ei.

De altfel, d. Tudor Vianu transpune așa numitul mit prometeic și pe planul filosofiei moderne, propunându-l pe Kant ca reprezentant al aceleiași punct de vedere; temeiul corespondenței este descoperit în „criteriul autonomiei persoanei“, prin care „garanțul ordinii în natură nu mai este Dumnezeu, ci omul însuși“.

Ne întrebăm dacă această răsturnare fericită de valori nu s'ar putea revendica în favoarea umanismului. Istori-cește, cu două secole și jumătate mai de vreme, Renașterea făcea din om, măsura tuturor valorilor, substituind criteriului dogmei, acela al autonomiei personale. Fără funda-

ment metafizic, ce e drept, Lionardo, Erasim și Montaigne (cu tot scepticismul său aparent), restaurează încrederea în propriile puteri ale omului.

Valorile activiste, puse în lumină de d. Tudor Vianu, și anume „credința în știință, în puterea și eficacitatea rațiunii omenești“, ca și „iubirea de oameni“, sunt înseși valorile Renașterii. Activismul, astfel conceput, nu e altceva decât un nou umanism, îmbogățit cu disciplinele noologice mai recente: estetica, sociologia și filosofia culturii.

Omul prometeic își regăsește prototipul mai apropiat în omul vincian, cu deosebirea că cel dintâi, cu variantele faustice și demoniace, se bucură de prestigiul pathosului metafizic, față de suveranul echilibru moral lionardesc.

Prin pasiunea intelectuală cu care desbate de atâta vreme, problema condiției umane și a perfecționării omului, prin încrederea neșovăitoare în destinele inteligenței, precum și prin sensul estetic, împrumutat activismului cultural, d. Tudor Vianu se cuvine considerat ca un autentic neoumanist.

George Mihail Zamfirescu

— SCRITORUL ȘI OMUL —

de CAMIL BALTAZAR

Ce bucuros și mirat ar fi fost bunul și generosul Gemy, cetind elogiile unanime ale aproape tuturor criticilor, ce se întreceau, — la moartea lui, — să-i recunoască merite și o suprafață pe care, în viață fiind, nu i-o acordaseră! Imi aduc aminte de restauratoarele rânduri așternute de so-brul cronicar Mihail Sebastian, în configurarea literaturii și mai ales a omului G. M. Zamfirescu.

Recitind romanul *Miss* — apărut într-o vreme când nu se putea scrie despre literatura unui stegar avansat al

democrației, așa cum era autorul „*Maidanului cu dragoste*“, — îmi ziceam că, de dincolo de moarte și biruind-o, G. M. Zamfirescu ne trimete mesajul scrisului său cald, comunicativ, — readucând în actualitate, prin romanul sintetic „*Miss*“, însușirile cari au făcut succesul și trăinicia romanelor și pieselor sale: o atmosferă de mister, vibrația de umanitate învăluitoare prin ardența ei, darul de a te face ca să participi — dela primele rânduri, la substanța literaturii sale, însușirea de a te desfăta, în egală măsură, prin această substanță și prin perioadele ritmice ale stilului unui mare meșter, — dar mai ales de a te face să iei parte simpatetic la pătimirile eroilor zugrăviți de el.

Azi mai mult ca ori când, literatura aceasta, al cărei ton fundamental e cel social, este actuală, întrucât dacă descrie uneori declassați, așa cum e Gony, din bucata de mare întindere ce dă titlu volumului, — prin zugrăvirea personajilor Ilarie Cornea și Savin Voinea din nuvela „*Simplu*“, — romancierul investighează un sector în care a excelat, fiind unic mănuiitor în apă tare: proletariatul fabricilor, făpturile umane smulse periferiilor și maidanelor mahalalei românești.

„*Necazuri mici*“ aduce un aport autobiografic, cutremurător din avatarurile vieții intime a autorului, obiectivat, — învederând meșterul epic neîntrecut. Nuveia de mare respirație „*Fane*“, reactualizează sguđuitoarea atmosferă dostoevskiană din „*Domnișoara Nastasia*“,



„*Sfânta mare nerușinare*“ și „*Cântecul destinelor*“.

Nicăeri poate mai bine și mai pregnant ca în această culegere de proză nu simți mai pătrunzător și mai palpabil, — din bogăția și varietatea materialului, din limba de frustă savoare și clasic ritm, ce adânc este scriitorul ancorat în realitatea imediată și în social!

Și aici e meritul cel mare și cecece făcea, pe lângă sectorul pe care l-a deținut cu glorie, fizionomia morală a romancierului și dramaturgului și latura nepieritoare a scrisului lui George Mihail Zamfirescu: el este zugravul epic al periferiei orașelor și odraslelor mahalalelor românești, al desmoșteniților, oropsiților și al celor pururi dezarmați; a unei lumi pe care a mai înfățișat-o cu un atât de pătrunzător simț al culoarei locale și a amănuntului pitoresc, numai Caragiale. Marele satiric își ascundea lacrima compasiunii sau simpatiei sub ironie și sarcasm. G. M. Zamfirescu este, alături de Caragiale, prozatorul care aduce aceiași undă caldă de interes viu pentru această lume, adâncind orizontul ei cu o dimensiune nouă.

Dar semnificația volumului „*Miss*“, — de care atât de puțin cronicarii s'au învrednicit să scrie, — trebuie căutată în varietatea și bogăția lui, el înfățișând ca într'un buchet reprezentativ tot ce era mai bun, mai esențial uman, mai adânc în scrisul lui George Mihail Zamfirescu, imbinând laolaltă inzestrările dramaturgului, ale romancierului și ale neegalatului nuvelist cu însușirile omului, refractat în toate aceste genuri și care era frământat de sensul problemelor sociale.

Aici rezidă actualitatea și valoarea, și cecece face rezistența scrisului autorului cărții „*Madona cu trandafiri*“ și a atâtor piese sau lucrări cu caracter revoluționar, cum e „*Sam, sau poveste cu mine, cu tine, cu el*“.

Fără a face o literatură à thèse, scrisul acesta se umple de acest tâlc și, pe lângă vigoarea epică a romancierului, aici trebuie căutată explicația trăiniciei literaturii acesteia și cecece îi asigură prosperitatea și durată.

E de mirare că teatrele, în căutarea unor piese oglindind idealurile lui azi, nu se opresc la *Sam*, precum e de neînțeles cum publiciștii atâtor ziare de azi, democrați de recentă sursă, nu socot de a lor datorie să pomenească despre contribuția socială a lui G. M. Zamfirescu, alegându-și pentru exemplificare modele recente.

UPTON SINCLAIR

de VALERIU POPOVICI

Un mare scriitor american ataca logica neprogresistă, printr'un exemplu admirabil, pe care mi-l amintesc aproximativ: ia inchipuește-ți — se adresa în carte, un erou al-tuia — că atunci când primul animal de pe scara evoluției a reușit să capete dela Creator, primul ochiu, toate animalele celelalte s'au strâns grămadă în jurul lui și i-au ținut o predică asemănătoare celor ce se țin în contemporaneitate, între oameni: bine mă, tu care ești un animal logic, cum poți să-ți inchipuești că poți să vezi altceva decât întunericul pe care-l vedem și noi?

Adevărul este că logica nu poate duela cu curajul. Wilde — mi se pare — era convins că nu trebuie să ai niciodată dreptate, dacă vrei să ai îndrăzneala să evoluezi. Sinclair Upton, dovedește în ultimele lui lucrări, același lucru.

Lansat furibund împotriva logicii capitaliste (fiindcă asemenea fundațiunii omenești se bazează esențial pe o logică inițială) Upton Sinclair a fost obligat și dator, să se remarce printr'un socialism entuziast și evoluat. A intrat în învălmășeala suferințelor sociale, a constatat, a notat, pe urmă a fugit disperat într'o cabană retrasă, construită cu propriile sale mâini, de unde, departe de obiecte și subiecte, s'a năpustit asupra lor, prin cartea Teh Jungle (Jungla).

În 1906, cartea apare și scandalul izbucnește: se desvăluia prea crud, prea definitiv, prea violent și prea convingător, proasta stare materială, igienică și socială a muncitorilor din marile abatoare și uzine alimentare din Chicago. Presa, mulțimea — exclusiv snobii — au dat busna peste autorități, contribuind la proclamarea legii Pure Food and Drug Act, care restabilește o dreptate socială, plus instaurarea lui Upton Sinclair ca director al unei companii alimentare.

Fiu al unei familii calice, deci demne prin tradiție, micul Upton a trebuit să-și câștige existența prin scris, dela 17 ani. Deabia la 18 ani, reușește să-și asigure existența la o revistă provincială dar populară.

Trei ani a muncit din greu ca student și ziarist, pentru ca după alți 2 ani să-și scoată prima sa carte: Spring Time and Harvest (primăvara și secerișul). Succesul era atât de departe totuși, încât munca a trebuit continuată și mai asiduu. În sfârșit a trebuit să se căsătorească și după instărirea sa cu 4.000 dolari câștigați din vânzarea cărții The Jungle, să fondeze o colonie socialistă la care John Dewey era continuu prezent, să plece în Anglia și Germania, să se reîntoarcă pentru a participa la susținerea revendicărilor minerilor din Colorado, pentru a abandona formal socialismul, a susține politica lui Woodrow Wilson și de a redeveni special dar spiritual numai la socialism, participând activ la greva muncitorilor industriali din Los Angeles.

Upton Sinclair s'a dovedit a fi de o independență și o curiozitate feroce cari l-au proscris, l-au ridicat și iar l-au interzis.

Deroulde — pare-se — s'a ridicat în parlamentul francez, împotriva cumulardului și afaceristului Clemenceau, care depozitase cele mai formidabile fonduri din bănoasa afacere Panama, strigând dela Tribună:

— Există în această incintă un om căruia toată lumea îi teme trei lucruri: vorba, scrisul și pistolul. Le desfid pe toate trei și-l numesc: Georges Clemenceau, excrocul din afacerea Panama.

Clemenceau s'a provocat în duel pe orator și l-a împușcat cavalereste. Cuprins de remușcări s'a retras pe un domeniu propriu unde a meditat 10 ani, pentru ca în cele din urmă să izbucnească cu violență nemăpomenită, care i-a atras porecla de Tigru.

Acest motto politic exprimă mai mult decât ași putea-o face în zece pagini. Upton Sinclair este de o violență superbă, netemperată de niciun fel de considerent poetic măcar.

Upton Sinclair reprezintă instabilitatea spirituală, care nu fuge de tot ce e fix, convențional, așezat și bătătorit de palme și de picioare, ci de propria sa umbră care se conturează deformant peste operele sale. Intradevăr, instabilitatea spirituală pe care o reprezintă Upton e hădă, revărsată peste concepții și prejudecăți, asemenea unui lichid vâscos, care nereușind să inunde, jencează prin prezență. Un autor rus era jenat de exis-

tența Haerului pe care nu-l putea nimeni stăpâni și care prin nelimitarea lui i se părea enervant. De aici decurge probabil și clasică pornire a lui Don Quijote, împotriva morilor de vânt. Nu intenționez să creiez cu ajutorul exemplului Upton Sinclair, o categorie spirituală de existență literară, pentru că scriitorul acesta american se strecoară printre categorii, fără nicio abilitate. Îi rămâne în trecere, ba o bucată din haină, ba din conștiință, ba o sgarătură concretă, încât eroismul său este confirmat și existența asigurată. Scriitorul s'a complăcut în cele mai variate situații, în cari și-a plămădit revolta.

„Insuși Aladin — ne spune autorul, — n'a schimbat mai des ca mine, cocioaba cu palatul. Într'o noapte dormeam trântit pe o canapea într'un han ordinar, pentru ca noaptea următoare să mă nvelesc cu plăpâmi de mătase într'un palat. (Așa se spovedea în American Outpost, A Book Of Reminiscences).

Upton, pătrunzând prin vastele culoare ale aristocrației dirijoare americane, a isbucnit asemenea unei flăcări, către verticila perfectă, uitând că dacă răstorni flacăra, nu vei putea sfredeli cu aceeași putere de ardere și împotriva sistemului gravitației. Era înspăimântat că „odată un prieten îi povestea despre un covor persan, atât de fin, încât îl puteai strânge ca pe o batistă și-și puteai ascunde în buzunar. Fusese plătit cu 10.000 dolari. Un evantai pictat de cinci artiști vestiți, fusese vândut cu 42.000 dolari. Un vas de cristal cu 80.000 dolari. O ediție de lux a operelor lui Dickens a atins suma de 100.000 dolari, iar un rubin, 300.000 dolari. În marile palate din New-York sunt fântâni arteziene al căror joc luminos este plătit cu 100 de dolari pe minut, iar pentru unele yacht-uri din port, întreținerea costă 20.000 dolari lunar” (Metropola).

Upton Sinclair este un gladiator fără rezerve. Lupta sa conține în numeroase poziții, o banalitate necesară asemenea aerului și focului, încât unele din frazele sale au o goliclune de rocă pe care o despoaie elementele contrarii: anele. El luptă pentru omenie. În Boston și Oil (Petrol) imaginile sunt mai vaste, sunt de o vastitate care merge până la inexpressivitatea literară. Indrăzneala și erupția, elanul și disperarea entuziastă, fac parte dintr'un program care nu se execută niciodată până la capăt. Cărțile sale nu reprezintă — din orice punct de vedere ar fi considerate — punți de trecere către un ideal, către o propoziție rezistentă sau continuu valabilă. Operele sale sunt piese detașate de metal, cari serănesc în năpustirea lor cu intenții de eroziune, peste pilonii morali ai civilizației și ai „standardului de viață”.

„Autorul — scrie el — cunoaște prea bine lumea bună ca să-și poată stăpâni scârba. De încerci s'o dovedești, ajungi să fii bătut de snobism. Și tot astfel, dovedești lipsă de bun gust, dacă arăți că țățul ți-era bețiv și vorbești despre ploșnițele din patul tău de copil. În felul acesta, cred că o abatere pricinueste pe cealaltă”.

Deaceea, Upton Sinclair a fost obligat de împrejurări să însemne următoarele cuvinte în prefața cărții sale Boston: „Nu în semn de amărăciune am scris eu cartea aceasta”.

În We Call Me Carpenter. (Mi se spune dulgherul), autorul se retrage în lături din viața gălgăitoare care-l acoperă cu imaginile ei debordante. Aici Isus, scos din Biblie, e îndesat între block-house-urile unui — de exemplu New-York — unde împarte homarii și țerle negre dela Waldorf hotelul și restaurantul risnivei specifice miliardare, între multimea de greviști care și-a pregătit palmele și conștiința, pentru picketing. Totul este reportaj, pentru că imaginile din creierul său găgăle de activitatea aceasta continuă, debordantă, încât autorul nu mai poate scoate din gâtlee decât urlete nearticulate, sfâșiate, răgușite. Upton Sinclair nu are timp pentru imaginile răsturnate, deci insinuante. El nu poate produce în graba revoltei făclie, decât clișee, instantanee, propoziții lapidare și găgăitoare, presante, rezezi.

Iată cum vede, succint și din această cauză neîndemănate prezentate, pasiunile și preocupările „high-life“-ului american, autorul:

„Intreaga lor iubire și dulosie o dăruiau câinilor și pistolilor. Unele dintre aceste lighoane purtau haine deosebit de

Fundația Rockefeller în slujba omenirii

de Prof. Dr. GR. T. POPA

Prin anii 1922-23 au apărut în România niște voiajori curioși; erau oameni simpatici, modest îmbrăcați (dar corect) și care vorbeau o franțuzească stricată. Unul din ei se chema Eversole și era american; celălalt nu mai știu cum îi zicea. S'au informat asupra universităților, pe care le-au vizitat și spuneau că vor să trimeată tineri români în străinătate la studii. Veniseră în țară chemați de profesorul Contacuzino și spuneau că reprezintă o fundație numită Rockefeller. Un timp lumea noastră dela 1922 nu s'a dumirit bine despre ce era vorba. Gândiți-vă numai că ei căzuseră într-o vreme a mult trâmbitatei „renașteri” a tineretului, în fierbea faimoasei generații dela 22, pentru care nu conta decât violența, iar învățătura trecuse pe planul al doilea. Cine să se mai gândească la studii în străinătate și încă la studii plătite de alții și mai ales, acei alții fiind americani. Pe vremea aceea începuse a se identifica americanii cu evreii și toată chestia asta cu bursele pentru studii părea suspectă. Unii chiar, crezând că de acum înainte România Mare avea să fie unul din pivoții universului, au intrat la bănuială și susțineau în taină că momeala cu bursele este un plan ascuns: că americanii vor să pue mâna pe petrolul nostru, iar mister Rockefeller, fiindcă avea și numele de „David”, trebuie să fi fost evreu.

Subt aceste auspicii fundația Rockefeller a descins și în România, cum descinsese mai înainte în alte peste douăzeci de țări.

Unii dintre noi am avut norocul să fim recomandați (și apoi admisi) să fim trimiși de această fundație la studii: unii în America; alții în Anglia sau în Franța, Elveția și alte țări europene.

Când am văzut apoi modul de lucru al acestei Fundații, scopul ei și rezultatele, ideea cu petrolul românesc mi-a părut nu numai stupidă dar și grotescă.

Născută în 1913, Fundația Rockefeller și-a pus ca scop ridicarea stării sanitare, a igienei și a medicinei în genere. Și

luxoase care concureau în preț cu acele ale mămelor lor vitrege. Purtau pantaloni cari costau opt dolari perechea; aveau hăinuțe de casă și de stradă, căptușite cu hermelină. Și fiecare hăinuță avea câte un buzunărel din care ieșea câte o batistioară de dantelă. Zgarda era încrustată cu pietre prețioase; cunoștea un câine a cărui zgardă costase 10.000 dolari... Mai erau și umbreluțe făcute anume pentru câine care erau prinse de hăinuță, când ploua; apoi jilțuri pe roți, în care se plimbau câinii și pisicile suferinde, fiind împinse de către un servitor.

Câinii și pisicile aveau cărțile lor de vizită, precum și gențile lor din argint sau aur. Se orânduiau și expoziții de câini sau de pisici, care atrăgeau un public tot atât de numeros ca și expozițiile de cai. Fiecare din bernardinii doamnei Smythe, făcea 7.000 dolari. Sunt moșii cari văgărescă îndoit.

O doamnă clădise pentru câinele ei o cușcă în stil englezesc, Regina Ana ale cărei odăi erau tapetate cu covoare persane și cu perdele de dantelă la fereastră.

De partea cealaltă a câinilor și a pisicelor îmbuibate nefiresc, în mîntea lui Upton Sinclair, răsăreau cocioabele dela capătul metropolei, unde Isus cobora din taxi — și apropia prin mii de ani — scârba de dragoste și omul de Statuia Liberty (the best of the world) spărgând crusta mizeriei cu gesturi de autentic patriarh.

Opera lui Upton Sinclair conține vastități psihologice dezolante, sfaturi suflatești stângace, propoziții de stradă, revolte necontrolate în conștient și întindere, o oboseală sfâșietoare; căci desgustul e acoperit de pasiunea de a afla mereu continuarea, vrei să știi — în acest imens pustiu de anachronisme moderne, — atitudinea sfatului, credința oricui: a autorului, a oamenilor ce mișună în cărțile sale, a oricui.

Și nu află nimic. Aceleași întinderi sfâșietor de obscure, de vaste și de revoltate, aceleași lipsuri de explicație manifestă. Manifestul e inexistent, blândețea e debordantă, amănuntul e fastuos. Prin elementele furnizoare de revoltă, prodigios și necontentat peste spiritul spectatorului, Upton, învinge scârba și revolta prin elementele ei. Dincolo de scrierile lui, se întinde o oboseală crâncenă, fără limite, solară, imensă.

E desființarea remedii prin propagarea spirituală a bolii.

acest scop ea l-a văzut pe plan mondial, fără distincție de țară, de neam, de rasă, de religie, ori de clasă socială. Din primul moment Fundația a urmat acelaș drum pe care îl urmează boala însăși. Microbii nu fac nici o distincție rasială, de clasă, de religie ori de credință politică; ei îmbolnăvesc deopotrivă pe oricine le iese în cale nepregătit. Fundația Rockefeller a hotărât să combată la fel, fără distincție de mediu, de loc și de împrejurări, toate molimele care diminuează omenirea și să pregătească, iar fără distincție, pe cei care vor combate bolile. În această operă de pregătire a celor ce vor combate bolile, Fundația nu s'a mărginit să desvolte numai medicina practică, ci și toate celelalte științe asociate, care pot ajuta medicina în desvoltarea ei: științele medicale, științele naturale, științele sociale și umanitățile.

Mai întâu a înființat o diviziune de igienă internațională a cărei activitate prodigioasă s'a întins pe toate cele cinci continente. Ar fi obositor să cităm toate înfăptuirile dela 1913 până la 1930 (dată până la care se întinde raportul pe care îl am la îndemână). Voi da numai câteva exemple. A dus luptă continuă în contra unor boale tenace, cum este ankilostomiaza, febra galbenă, paludismul, tuberculoza, febra ondulantă, etc. Pentru aceste campanii a cheltuit până în 1930 o sumă de peste 21 de milioane dolari (dolarul fiind cotelat la vremea aceea cam 200 lei).

A întemeiat și întreținut servicii de igienă în toată America și în toate celelalte țări ale lumii: din Mexic până în Chang-Hai și din Austria până în Siam. E destul să amintim că au fost construite Institute de igienă mai peste tot, în colaborare cu țările respective. Și la noi a contribuit cu jumătate din sumă pentru construirea Institutului de igienă dela Cotronei. A contribuit cu sume mari la asanarea unor terenuri inundabile, care erau astfel izvor de epidemii grave. A finanțat facerea de statistici demografice în numeroase țări, dând astfel posibilități de judecată științifică asupra unor probleme de mare însemnătate. A înființat un birou de informații și documentare igienică în Extremul Orient și altul la S. Națiunilor. A făcut școli de surori de ocrotire, de oficanți sanitari, de vizitatoare la domiciliu și școli de igienă elementară. A distribuit în măsură mare medicamente și vaccinuri pentru diferite regiuni bătute de epidemii; totodată a trimis personal abil pentru combatere. Numai pentru construcții, dotări și utilaje pentru igienă a cheltuit până la 1930 o sumă de 15.584.552,08 dolari.

Una din secțiunile cele mai importante, în care s'a adus inovația unor schimbări de persoane între instituțiile de cercetări din lumea întreagă, a fost aceea a științelor medicale. Pentru prima oară o instituție de ajutor pentru studii și-a propus să amestece tineretul distins din toate țările, trimițând bursieri (bine plățiți) pretutindeni și luându-i de pretutindeni. Până în 1930 aproape două mii de asemenea lucrători în câmpul științelor medicale și asociate au fost întreținuți la cele mai înalte școli din lume și au studiat cu cei mai străluciți reprezentanți ai acestor științe. Fiecare bursier era primit cu o atenție deosebită, oriunde s'ar fi dus, fiindcă era un element tînăr selecționat cu mare atenție și fiindcă pentru el se plătea bine acolo unde era trimis. Un bursier Rockefeller era deja o personalitate a viitorului. El era întreținut un an, doi sau chiar mai mulți în afara oricărei griji materiale și cu o singură misiune: aceea de a se forma cercetând liber în câmpul său de preocupare.

Bursierii Fundației Rockefeller erau puși în situația de a veni în contact cu evenimentele importante din lumea științei lor: ei erau trimiși la congrese internaționale, la inaugurări de instituții noi, la ceremonii comemorative ale vechilor instituții; erau cuprinși în echipele de explorare și de lucru pe teren, participau la activitatea societăților științifice și veneau astfel în contact viu cu o bună parte din cei care aveau să formeze generația lor conducătoare de spirit. Afară de asta ei erau trimiși anume să viziteze cele mai repute laboratoare, institute și spitale, în care se construște lent starea actuală a științei. La noi s'a crezut, de multe ori, că trimiterea cuiva la un congres sau vizitarea unor centre din străinătate este o fantezie de oameni cu parale sau un hatâr al legăturilor cu puterea, care dă prilej de distincție partizanilor. În realitate trimiterea acestora în străinătate sunt de o importanță covârșitoare pentru desvoltarea culturii și obiceiul voiajurilor de studii este foarte mult practicat în țările de veche civilizație. Fundația Rockefeller a făcut din aceste voiajuri o adevărată

instituție și a purtat ani de zile dealungul și dealatul globului pământesc oameni de cultură, sporindu-le astfel experiența și viziunea lumii în care trăim. Numai în anul 1930 a trimis pentru schimb internațional de învățământ pe următorii profesori și administratori: M. Megaw, directorul serviciului medical din India, pentru a studia organizația de igienă din Europa; Dr. Robin Fahraens, directorul institutului de patologie al universității din Upsala, pentru a vizita institutele de patologie generală și patologie experimentală din Canada și Statele Unite; Dr. Wilhelm Bosaeus dela același institut pentru a vizita așezămintele similare din Germania, Austria și Țările de Jos; Dr. E. D. O'Kelly (profesor de igienă și bacteriologie din Dublin), pentru a studia organizarea laboratoarelor de igienă și metodele de învățământ din Statele Unite; Dr. Henrique Hug (profesor de farmacologie la Rosario-Argentina), pentru a vizita departamentele de farmacologie din Statele Unite; Dr. J. C. Brash, Dr. J. de Burgh Da'v și Dr. G. Haswell Wilson (profesori la Universitatea din Edinburgh, unde se plănuia construirea altui local pentru școala de medicină) au fost trimiși să studieze felul de organizare a școlilor de medicină din Canada și Statele Unite; Dr. Paul B. Rehberg dela Institutul de zoofiziologie a universității din Copenhaga, a fost trimis în Rusia; Dr. E.A.R.F. Baudet (din departamentul de parazitologie veterinară a universității din Utrecht) a fost trimis în Franța; Dr. Francis Kiss (directorul institutului de anatomie și istologie din Seghedin) a fost trimis în Franța și Anglia; Dr. Gr. T. Popa (profesor de anatomie la universitatea din Iași) a fost trimis în Anglia; Dr. Tullio Terni (directorul institutului de istologie și embriologie din Padova) a fost trimis în Germania.

Și tot așa în fiecare an Fundația Rockefeller a trimis profesori, directori de institute, inspecitori, cercetători de toate categoriile, pentru a vedea, pentru a discuta și a comunica cu alții. Nu a fost efort mai mare de internaționalizare a tehnicilor și metodelor, de stabilire a unei unificări științifice în planurile de cercetare medicală ca acel realizat de această Fundație. Japonezi au fost aduși în Europa europeni au fost trimiși în America, americani în India, indieni în Australia, americani și japonezi în Rusia, ruși în America și aiurea. Orice combinație de schimb imaginabilă a fost realizată și pretutindeni s'a revărsat un stimul binefăcător pentru o conlucrare peste graniți, peste prejudecăți și peste urile politice. Când se va realiza vreodată mult visata armonie internațională, cei care vor face istoricul ei vor cita ca precursori a acestei înfăptuiri Fundația Rockefeller. Același sistem de interschimb al personalităților, Fundația l-a aplicat și pentru științele naturale, pentru științele sociale și pentru umanități. Astfel ea a devenit un fel de ambasadă a culturii umane, trimițând reprezentanții ei pretutindeni și supraveghind mersul ei pe toate terenurile.

Pentru a determina și mai mult un ritm universal pentru eforturile diverse locale, în câmpul investigației științifice, Fundația a întreprins o vastă campanie de construcții și de ajutorare de institute și laboratoare, de facultăți și biblioteci, de muzee și stațiuni, răspândite iarăși pe toată suprafața pământului. Cheltuind banii săi „americani” pentru clădiri și echipamente în Japonia, Germania, Austria, Anglia, Olanda, Jugoslavia, Cehoslovacia, România și în mai toate celelalte țări din lume, Fundația Rockefeller a întemeiat primul institut de cooperare mondială, care dacă s'ar generaliza și în celelalte ramuri de preocupare umană (și mai ales în câmpul economiei și al politicii) s'ar ajunge la visul păcii eterne și al eliminării războaielor dintre popoare.

În acest sens al internaționalizării active, Fundația Rockefeller a făcut și alte eforturi. Ea a stimulat toate instituțiile de cooperare și toate inițiativele și universitățile care au pus în cercetare și au propagat ideile de conlucrare internațională. Astfel, numai în 1930 Fundația a subvenționat în acest scop universitățile Columbia, Virginia, Fisk, Mc Gill și Harvard; apoi a subvenționat institutul de științe economice și istorice din Copenhaga; institutul național de administrație publică din New-York; institutul național de psihologie industrială din Londra; institutul austriac pentru cercetarea ciclurilor economice; institutul relațiilor internaționale în basinul Pacificului; comisia de studii fiscale a Soc. Națiunilor; institutul american de drept; societatea de igienă mintală din Massachusetts; asociația pentru studii istorice și vieții negrilor; institutul de cercetări comparate asupra civilizațiilor umane și numeroase alte instituții și asociații menite să sporească cunoașterea interumană și colaborarea întregii omeniri.

În același scop Fundația a strâns date, a cules informații de pretutindeni și a publicat numeroase volume asupra „metodelor și problemelor de educație medicală” în care se găsește înfățișată organizarea medicinei din lumea întreagă. Pe un plan mai mare și cu o bogăție de cunoștințe și mai impresionantă, Fundația a publicat în 15 mari volume „Enciclopedia științelor sociale”.

Însfârșit, pentru umanități, Fundația a intervenit ajutând bibliotecile și studiile respective în toate țările din lume, așa cum a făcut cu institutele și inițiativele medicale. În 1930 a ajutat, prin fonduri speciale, cercetările pentru umanități ale universității John Hopkins și ale universității din Chicago (pentru studii de filologie comparată). Apoi a subvenționat școlile americane de orientalism la Ierusalim și Bagdad. A făcut construcții sau a plătit colecții însemnate pentru bibliotecă Bodleiană din Oxford, pentru Biblioteca Națională din Paris, pentru British Museum din Londra, pentru bibliotecă americană din Paris. A construit din nou întreg localul bibliotecii mari din Cambridge.

Rezumând opera constructivă a lui John D. Rockefeller care a murit la vârsta de 98 de ani, am vedea că până în 1938, acest mare filantrop a cheltuit în scopuri umanitare suma de 530.000.000 dolari (deci peste o sută de miliarde de lei). Dela fundarea institutiilor, care poartă numele lui Rockefeller și până la 1938 procentele și dobânzile capitalurilor au urcat sumele din donații la 645 de milioane de dolari, sume care au fost cheltuite în 88 de țări cu scopul „de a spori bună starea omenirii în toată lumea”. Patru mari fundații a format bătrânul Rockefeller: Institutul pentru cercetări medicale din New York; Comitetul pentru educația generală; Fundația Rockefeller (de care am vorbit până acuma) și Fundația memorială Laura Spelman Rockefeller.

Toate donațiile sale au acest caracter nobil că nu fac distincție de nație de rasă ori de religie și că nu amănăncă pentru totdeauna viitorul. El a avut încredere în viitor și nu a crezut că trebuie să lege ajutoarele pe care le-a dat de modul său de a vedea. De aceea, el a scris în 1920 membrilor din conducerea Fundației sale astfel: „Dacă în vreunul din legătele mele există vreo restricție ori unele condiții care ar stingheri scopul principal al donațiilor, le anulez”. Desinteresuș lui a mers mai departe și nu a ținut măcar ca fundațiile sale să dureze la infinit. „Vesnicia e cam lungă” a spus el odată și de aceea a admis ca după un timp să se poată cheltui, în scopuri filantropice nu numai dobânziile dar și capitalurile — așa că în cele din urmă fundațiile sale vor dispărea. Două dintre fundații au și împrăștiat activitățile lor, confundându-se cu celelalte („Laura Spelman Rockefeller Memorial” și „General Education Board”).

Privind dările de seamă, din diferiți ani, ale acestor Fundații, constatăm o continuă îmbogățire de program și o accentuare diferită dela an la an, în câmpurile de preocupare umană. Astfel în anul 1937 se punea un interes deosebit în științele medicale de psihiatrie; în științele naturale se punea pe primul plan biologia experimentală; în igienă se căuta dezvoltarea unui personal educat pentru controlul anumitor boli; în științele sociale se insista asupra unor probleme de bază cum sunt relațiile internaționale, securitatea socială și administrația publică; în umanități se făceau eforturi pentru ridica area nivelului culturii generale și pentru înlesnirea schimburilor culturale între diferitele țări.

Și astfel uriașa operă, care a schimbat înfățișarea a numeroase sectoare de pe globul întreg, este numai opera unui singur om, în cursul unei singure existențe (e adevărat, foarte lungă). Opera aceasta se continuă, cu aceleași intenții, pe aceleași linii, de către fiul marelui filantrop, care a moștenit nu numai numele, dar și inițiativele tatălui său.

Și astfel modestii americani dela 1922, care ajungând la București stărniseră îngrijorări pentru petrolul românesc, erau reprezentanții celei mai mari întreprinderi de educație pur omenească, care a inițiat mai mult decât oricare alta deprinderea de a ne simți solidari în muncă și aspirații, peste toate țările și peste toate mările. Modestia acestor americani era și un caracter personal al lor, dar era și un reflex al exemplului pe care li-l dăduse o viață întreagă creatorul instituției pe care acum o reprezentau în Europa.

În 1925, intrând într'un ascensor care ducea la etajele de sus ale sky-scraper-ului în care se afla Fundația, văd un om, amestecat cu alții, liniștit, citind o gazetă, fără poză și înfumurare și îmbrăcat ca noi toți. Am crezut că este un funcționar din Fundație și poate unul din rang mijlociu. La unul din etaje s'a dat jos, iar eu am mers mai departe. Când am ajuns și eu la destinație omul dela ascensor mi se adresează tainic (știind că sunt străin):

— Știi cine era domnul care a scoborit adineori?

— Nu.

— Era Mister Rockefeller „himsel’f” (el însuși). În fiecare zi vine la birou întocmai ca și noi... și lucrează. Așa a fost toată viața și el și tatăl lui (The old man — bătrânul)! Ce fericită ar fi omenirea dacă în loc să samene distrucții și jale pe tot globul, ar imita exemplul acestor oameni, care au semănat, deasemeni, pe tot globul, institute, spitale, facultăți și oameni mai bine pregătiți.

EPISOD

de BEN. CORLACIU

Pe poetul ăsta, l-am cunoscut într-o împrejurare oarecum ciudată pentru mine. Eram în Galați, în vara unui an apropiat de unamienouăsutedouăzeci. Mă plimbam pe câmpul din marginea orașului, niște locuri pline cu tranșele și cu subterane rămase depe vremea războiului anterior. Uneori, răsărea, ca o pasăre neagră scăpată din văltoarea măcelului, câte-un craniu zămbitor și absent, câte-un ciolan de om sau de animal, cașicum pământul nu fusese destul de binevoitor cu cei cari, puțin mai înainte, îl săpaseră, ca să le servească drept adăpost.

Seara venea ca o apă liniștită. Ultimele raze ale soarelui agonizau resfrante în adâncul orbitelor unui craniu răvășit în fudul tranșei din dreapta mea. O curiozitate, pe care nici până astăzi nu mi-am lămurit-o, m'a îndemnat să cobor. Apoi, am înaintat dealungul săpăturii, până în capătul unde aceasta intra în pământ ca un tunel. M'am oprit, într-o oarecare măsură enervat, fiindcă nu îndrăzneau să intru, deși nu prea vedeam ce anume m'ar fi împiedicat. Nu știu nici cum am uitat unde mă aflam și am început să mă gândesc la o întâmplare petrecută cu câteva zile 'n urmă, când eram aproape să mă 'nec în Dunăre.

Deodată, am simțit că ar fi mai bine, dacă m'ar înghiți cât mai repede pământul. Tremuram, ca un câine rebeșit. În spatele meu, o voce — sigur, că nu mă înșelasem, era un om — îmi fărâmișase tăcerea și-mi paralizase orice acțiune.

— Ce cauți dumneata aici?

Banal, dar tragic; fără sens, dar ca o lovitură de măciucă 'n moalele capului. O întrebare, care, în altă împrejurare, nu m'ar fi neliniștit cu nimic, de data asta îmi dăduse senzația unei apropieri de sfârșit. Nu îndrăzneau nici să mă 'ntorc cu fața ca să văd realitatea întreagă.

— Nu cred să fii supărat pe mine. Sunt sigur, că n'ai nici un motiv. Inșă, nu 'nșeleg de ce nu-mi răspunzi.

Acelaș glas. Dar, parcă mai aromat acuma. M'a trecut gândul, că s'ar putea să fie vreun cunoscut și că, în definitiv, mă speriasem degeaba. Un efort și 'ntorc numai capul. Un om cu totul strein. Ba, chiar altfel decât toți oamenii. Nu știam ce trebuie să fac. Poate aș fi încercat să vorbesc, dacă nu mi-ar fi fost teamă, că n'am să reușesc.

Probabil, devenisem impresionant în fâstăceala mea, deoarece omul s'a apropiat gânditor de mine și mi-a pus pe umăr, mâna stângă. Era păroasă și subțire; o mână cum nu mai văzusem decât la un pianist celebru ascultat în copilărie în casa părinților mei. M'a privit, cașicum ar fi căutat să desprindă din mine ceva ascuns, ceva ca un mister dibuit de multă vreme. Am coborât privirile și numaidecât mi-am întors în altă parte capul. Și-a luat mâna depe umărul meu și-a 'nceput să rădă. Rădea răsfățat și sonor, ca un copil când îl duci la circ. Era o nepotrivire enormă, între înfățișarea sa și răsul acela de strengar satisfăcut. Dar n'a ținut mult. A redevenit curând la fel de sobru și de calculat în mișcările pe cari le făcea mereu cu brațele, de parcă ar fi însoțit de o vrajă abia șoptită.

— Nu cumva și dumneata crezi, c'aș fi nebun?

Vasăzică și alții se mai gândiseră la acelaș lucru. Nu i-am răspuns. În schimb, mi-am spus că n'ar fi exclus să-i fi sărit vreo rotiță de undeva, de prin fundul capului.

Și pe vremea aceea credeam în telepatie, dar nu chiar într'atâta încât să fii convins că prin ajutorul ei îmi aflate gândurile.

— Greșești, să știi! Nebun nu sunt și nici n'am de gând să ajung. În orice caz, nu sunt la fel cu tine sau cu alții. Totuș, nu văd ce te-ar împiedica lucrul ăsta, să-mi vorbești.

Am tăcut mai departe, fără să-mi dau bine seama, pentru ce.

— Uite, fii om de 'nșeles și să ieșim într'un fel — ce dracul! Sau, poate — mai știi?! — ești surd...

I-am făcut un semn negativ.

— În cazul ăsta, e foarte bine. Iar acuma, să 'ncercăm altfel. N'ai decât să taci și să ascuți. Am să vorbesc numai eu. Dar tocmai ca un nebun și asta, fii sigur, că doar din două motive: fiindcă, în primul rând, îmi place să te văd în halu 'n care ești — și-apoi ca să te convingi că aș putea fi nebun, numai dac'aș juca teatru, așa cum am să fac îndată.

Imi venea să cred că-și bate joc de bine și nu eram departe de adevăr. Inșă, n'am apucat să-l intrerup — și tare-aș fi vrut să-i dăruiesc vreo două perechi de palme. A trecut imediat la un monolog ciudat, ca înșăș apariția sa lângă mine.

— S'ar putea întâmpla, să vină odată cineva, ca un drumeș în trecere spre cine știe unde. Omul acela nu va avea pară, cașicum ar trebui să fie peste tot, așa, fără voia lui și fără măcar să știe despre sine, prea multe.

Intrebat cine este, se va confunda cu tine însuși și, la plecarea sa, ceva, ca o apăsare, te va întuneca, îți va ascunde 'n inimă o neliniște, care nu-ți va lămurii, totuș, nimic, oricât ai încerca să-i păstrezi înțelesul. În orice caz, omul acela va sosi noaptea, dar nu va semăna cu hoții și nici cu nebunii. Cu toate astea, un moment de vei gândi, că nu poate fi decât un tâlhar, dacă nu un dement, care a venit să te omoare.

Să nu greșești înșă, domnul meu și, pentru asta, ar fi bine să-ți amintești de singurul nebun adevărat: de mine, pe care m'ai întâlnit în brațele dămatei dămitale —

știi, mă culcasem cu dânsa, tocmai fiindcă o detestam! — și chiar, dacă mai vrei să crezi, de duelul acela cu holovani, când l'ai scăpat dela moarte pe un om cumsecade ca dumneata. Atunci, susțineai c'ar fi ziud, iar eu mă încăpățanam să-ți arăt că n'ai dreptate. Argumentul meu era întunericul, pe care și-l descoperisem în cerul gurii, și tocmai teama de-a te vedea desvâluit te 'ndărjea să negi afirmațiile mele, susținând neconvins și tragic, inversul. Până la urmă, m'ai injurat ca pe un câine, care te-ar fi mărâit fiindcă i'ai strigat pe nedrept, că-i turbat, doar ca să nu-l mai prinzi pe la poartă. Și-ai rupt-o la fugă, fără măcar să fie nevoie. În clipa aceea, ai uitat să-ți iei înapoi prostia, pe care eu — printr'un gest nelămurit nici până acuma — am ingrapat-o frumos și convențional, cașicum mi-ar fi fost frică să nu te ajungă din urmă.

Toate astea, și le-am amintit, numai ca să te obișnuiești din timp, cu gândul că — fără 'ndoială — vei primi vizita omului aceluia, despre care așli acuma. Totuș, nu e nevoie să crezi cine știe ce și nici să te frământă mai mult decât la o partidă de poker. Ar fi inutil și trist, domnul meu — ilustrul meu damn! Deoarece omul acela nu va fi nici mai rău nici mai bun decât mine.

Dacă îi vei da să beie — ar, bagă de seamă, numai alcool — poate va încerca să-ți spună o 'ntâmplare cu Rimbaud, despre care dumneata încă nu știi nimic. Și să nu-l intrerupi, fiindcă te va lua la palme. Incolo, este un om fără nici o răutate. Chiar bătaia asta — sdravână,

MENTIUNI CRITICE

de PERPESSICIUS

OLGA GRECEANU: Vreau, roman, ed. Ziarul

Intâiul roman al d-nei Olga Greceanu, cunoscută cetitorului prin temerare foiletoane de plastică și documentate lucrări de tehnică și critică picturală, dă pe față nu numai calitățile și sugestiile meșteșugului preferat dar și toate acele imprecizii de compoziție și expresie, proprii celor ce debutează într'un nou făgăș al scrisului. Raportat la orizontul literaturii noastre feminine, în speță proza, în orbita căruia se înscriu talentele confirmate ale d-soarelor Margareta Miller Verghi, Ticu Arhip și Henriette Yvonne Stahl, pentru a numi o trinitate numai, și-al cărui zenit e dominat de personalitatea incandescentă a d-nei Hortensia Papadat Bengescu, romanul d-nei Olga Greceanu se situează într'ca lumină dezavantajoasă, așa cum într'o expoziție unele tablouri pierd (iar altele câștigă) de pe urma unui defect de perspectivă, de pe urma unor vecinătăți rivale. Sunt

cărți ce se cuvîin judecate cu propria lor unitate de măsură, atât de categorice sunt problemele ce ridică, și Vreau, intâiul roman al d-nei Olga Greceanu e din rîndul acestora.

Pe scurt și redus la cea mai simplă expresie, Vreau prezintă un caz de metamorfoză psihologică, puțin comun, și anume exemplul a ceace poate și izbuște devotamentul unei soții de scriitor, ce-și sacrifică viața în slujba gloriei literare a soțului. Numai că astfel formulată, fraza trădează. În realitate, e vorba de o situație cu mult mai complicată, de ite mult mai eterogene și cu mult mai dificile la împlerit. De aceea câteva detalii nu strică. Inceputul romanului pune față în față pe eroii narațiunii: tânărta Maria Bogdan, descendentă unei lungi serii de strămoși, care de care mai aventuroși născându-se din galeria de portrete a tatalui, în care lecioara duce o viață agitată și nobiliară, sub tutela...

răcoritoare și eventuală — nu și-o va da, decât din bună-tate.

Inșă, te previn, că necunoscutul n'are nevoie de haine, de mâncare și, mai puțin, de bani. Așa că, ar fi suficient de riscant, ca să 'ncerci să-ți răscumperi, cu așa ceva, isprăvile.

În schimb, ar fi foarte bucuros, dacă n'ai vorbi aproape deloc. Nu de alta, dar nu-i plac paranoici, cari stropesc la fiecare cuvânt și nu știu în ce an vor, muri. Cu însă-i produci o impresie bună, ar fi nămerit să nu mai dormi de acuma încolo. În felul ăsta, îți vei schimba în galben culoarea și-ți vei mai pierde din frăgezimea trupului cu nuanțe de flasc mușegăit. Ajuns în starea aceea, s'ar putea să te creadă poet, dacă îți vei pune în funcțiune fantezia găurită și dacă-l vei minți. Va lua drept bune vorbele dămitale. Fiindcă-i sentimental cu o fată mare și prost ca toți oamenii buni, fără să fie o prostie pe care o 'ntâlnești la fiecare colț de stradă.

Dac'aș vrea să fii cumsecade cu dumneata, și-aș mai spune să-ți pui, din vreme, sub pernă sau în pantoful elegant, un pistol. Dar, cum nu sunt, trebuie să tac.

În orice caz, nu vei pierde nimic.

Așa, teribilul meu domn, cașicum nu s'ar fi întâmplat vreo nenorocire. Chiar dacă vei susține mai departe, că pământul e rotund și că se 'nvărtește împrejurul nu știu cărui astru.

Aici, s'a oprit pe neașteptate. Era atâta de 'ntunecat la față, încât semăna cu noaptea, care băjbăia aproape de noi.

Câteva timp, am așteptat să-și reia monologul. Dar el nici nu se mai gândea. Privea în pământ și, probabil, se simțea mult mai mulțumit în felul ăsta. Atunci i-am vorbit pentru prima oară.

— Mi-ai atras atenția, că vei face pe nebunul, din anumite motive. Așacă, eu trebuia să mă aștept — și chiar mă așteptam — la câteva nerozii pe cari le-ai fi înșirat. Puteam să-mi pun două ipoteze: că ai fi cu totul lucid și atunci, într'adevăr îți bați joc de mine sau, că ești un soi de nebun lucid și, în cazul ăsta, nu faci nici două parale.

La ultimele vobe, a tresărit și m'a înșepat cu o privire îngrozitoare, o privire ca un fulger negru sau ca un fluviu încărcat cu petrol. Totuș, nu mi-a spus nimic.

— Am sesizat înșă, în frazele dămitale — am continuat eu — un adevăr mascat intenționat sub forma unui acces de demență. Departe de a fi un actor ratat, ești un farseur logic, un novator trecut de absurd, dar cu toate astea, necesar până la totala revoluționare a nenorocitorilor, cari nu știu, și nici nu vor, să se rupă din câteva forme moștenite cine știe cum.

— Mă surprinde, c'ai fost în stare să pricepi ceva — mi-a șoptit.

— Pe mine, cu totul altceva mă surprinde: că s'a mai găsit unul care să susțină că pământul nu e rotund.

Așa ne-am împrietenit și așa am rămas amândoi, totdeauna.

În aceeași noapte, dinaintea unor măsuri cu coniac, în cărciuma unuia Ghiță Zarzăr, de pe strada Română, ne străduiam să găsim un mijloc prin care să fugim în Franța. Uneori, mă gândeam la ciudata asemănare dintre apariția poetului și monologul acela îndrăcit. Apoi, fugeam cu gândul la prietenia noastră pe care o simțeam strânsă ca 'ntr'unul singur și găseam unele nepotriviri, în ceace privea prezența mea în furcile monologului. Nu înțelegeam, pentru ce mi-a spusese tocmai mie. Abia mai târziu, aveam să constat că, după principiile lui Leibniz, trebuia să ne fi născut gemeni, dar că, după teoriile freudiene, o asemenea naștere ne-ar fi fost cu totul fatală, chiar și 'n cazul când am fi fost frate și soră, țâșniți din rotismul părinților, la intervale de timp.

Din cărciumă, am ieșit împreună, și împreună am rămas toată vremea.

tești (la un moment dat, Preda propune bătrânci servitoare să cumpere și să taie toți cocșii din sat, care-i tulbură inspirația) pe cari le stârnesc durează în jurul conacului o atmosferă de mare moartă și eroului faima de nebun. În fond, el nu era decât un romancier, ce-și vânduse sufletul diavolului și care cu prețul obositoarelor veghi de noapte izbuteste, la capătul a câțiva ani, să-și scrie romanul în trei volume, un roman fără iubire, așa cum lăsase să se înțeleagă chiar în ziua nuntii, când, printre alte grațiozități, își îngăduise o violentă, cu toate că mediocră, sarjă împotriva iubirii. Privăniunile, sărăcia progresivă, existența aceasta fantomală agravează și viața și sănătatea Mariei, ajunsă în câțiva ani numai o sclavă, îmbătăta de gloria prezumtivă a sotului și o mucenică. Intorsi în București, romanul fără iubire al lui Mihai Preda are succes și-l consacră însă — frecventă contradicție a sufletului omenesc! — romancierul se lasă ispitit și prins în mreajele iubirii. Dacă până acum era convinsă că rostul ei este să vegheze elaborarea creației literare a lui Mihai Preda, de astădată Maria își dă seama că a prins să-și iubască soțul și că trebuie să suporte și chinurile geloziei. O explicație, amară și năpraznică, invenionează și bruma de omenie dintre ei, Preda tăduind Mariei orice merit în izbânda lui, Maria revendicându-și pe bună dreptate partea și punându-i sub ochi sălbatecul tablou al exilului ei la țară, pentruca, în cele din urmă, eroul reumanizat să înțeleagă și să se cutremure de adevăr, atât de mult încât inspirația îi seacă dintr'odată și deapururi iar eroina se stinge, cu regretul și cu nădeidea că adevărul celor revelate ar mai putea fi atenuat.

Cum așa se prezintă în liniile ei schematice povestea romanului *Vreau* și dacă, ici și colo, s'ar putea bănuși în cele mai sus relate prezenta unei lacune, mai mult sau mai puțin gravă, celitorul va fi totuși de acord că o astfel de poveste poate alcătui oricând substanța unui roman, și interesant și străbătut de umanitate. Un caplu, oarecum damnat, participând cu chiar prețul nefericirii lui la cristalizarea unei opere de artă, ce subiect mai fecund și-ar putea dori un romancier, și încă unul care debutează? De unde vine, însă, impresia de factice, de arbitrar, de convențional pe care o comunică romanul acesta, în ciuda totuși unei teme atât de verosimile, atâtor trăsături de psihologie excelentă și a nenumărate scene de patentă umanitate? Ea se datorcă la câteva pricini, pe care ne vom sili să le expunem cât mai sumar. „E un roman, dar nu o fantezie, ca dovadă „Jurnalul” Janei Welsh, sotia lui Thomas Carlyle” scrie, în chip de enigra, pe fila din praful romanului, d-na Olga Greceanu și în cuvintele acestea stă una din pricini, ce și mai bine se lămurește pe măsură ce aventura progresa. Când, în timpul surghiunului și muceniciei dela Biruinți (numele satului ce vede născându-se un romancier nu este oare prea ostentativ simbolic?), mătusa Doddi vine, după moartea unchiului ei Vladimir, să-și vadă nepoata și se înspăimântă de cele de observă ca și de absurditatea sacrificiilor ei, Maria îi temperează a-

larmele cetindu-i o pagină cu adevărat patetică din jurnalul Janei Welsh, despre care susține a fi bibliă ei consolatoare. Nici ironiile, nici insultele și nici argumentele de bun simț ale mătușii Doddi nu o pot abate dela fixa idee a necesității sacrificiului ei. „Ce mi-ai citit, îi spune aceasta, e laudabil pentru soția lui Carlyle, dar ce i se putea tolera ei acum o sută de ani, în mijlocul deșertului, nu ți se tolerează ție în viața de azi, într'un loc care nu e nici Craigenputtock, nici Sahara...” Și mătusa Doddi are dreptate. Carlyle era dispeptic și pâinea din târg îi făcea rău, de aceea Jana Welsh trebuia să invete să facă și pâine de casă. Cele vreo trei neveste câte a măcinat viața lui Carlyle vor fi trudit poate și mai din greu decât Maria dar Carlyle avea și el izbucnirile grobiane și cu nimic justificate ale lui Mihai Preda? Chiar dacă — „Thomas Carlyle era un geniu” adaugă Doddi. „Eu îl scotesc și pe Mihai un geniu” îi răspunde cu convingere Maria. Și iată și cea de a doua pricină a acelei atmosfere confinate, ce se degajă și nemulțumește în lectura romanului *Vreau*. Întâia e modelul obsesiv al vieții Janei Welsh, dela care se pare că pleacă d-na Olga Greceanu, pe care năzuește să-l reconstitue și localizeze și din care se trag toate urmările. În economia romanului, cartea aceasta apare oarecum căzută din cer, un adevărat *liber.. ex machina*, căci nimic nu justifică prezența ei în viața de sclavă impersonală a Mariei. Cât despre genialitate, fantoma ei apare în dese rânduri și în felurite chipuri. „Dacă reusește (Preda, să-și scrie romanul), gândiți-vă că ar fi din pricina mea... că eu îl voi fi ajutat... E și asta o cale să intri în istorie...” afirmă în timpul discuțiilor orenuptiale, cu tutorii ei, Maria, pentru ca imediat să precizeze: „Voi nu vreți să fiu soția unui om mare?... Să fiu sărbătorită?... Dacă Beethoven ar avea nevoie să-l ajut ca să-și ducă simfoniile la capăt, nu m'ati lăsa nici pe el să-l iau de bărbat, din pricina nepotrivirii?” La care celitorul e dispus să murmure: *si magnus licet*. La Biruinți, în primele zile, când iluziile mai erau posibile, Maria „visează, plimbându-se cu mâinile la spate, la veacul ce va să vie, când istoricii scormonind viața marelui romancier

Mihai Preda, vor scrie și de ea, cum s'a scris de Madame de Caillavet, de Mathilda Wesendonck, de Cosina Liszt, de Albania Mignaty, de M-me Lenoir. Se gândește de pe acum la o fotografie bună care să rămâie, așa cum a rămas a Mariei Bastekirceff, a Juliei Hasdeu, a Lilliei de Pomiroles...”. Dar visurile acestea nu țin mult. Hăda realitate pândește din umbră și când trezită din beția ei postumă înțelege, cu câtă revoltă nu încearcă să opue tiranilor și absurdelor curiozități ale lui Preda un răspicat „nu vreau... destul”. Pagina aceasta (128) ca și cele din preajma ei, în care d-na Olga Greceanu își plimbă eroina prin odăile pustii, invadate de ruină și colb, ca pe o altă stafie a naturilor moarte (pg. 110-112), sunt printre cele mai frumoase ale romanului. Psihologia aici merge în pas cu poezia lucrurilor desuete și dau un precipitat durabil. Ceeace nu se întâmplă nici cu genialitatea lui Mihai Preda, nici cu succesul de fel explicabil al romanului său în trei volume, nici cu entuziasmul instantaneu cu care publicul îl întâmpină la întâia lui conferință publică, unde vorbește despre „romanul fără iubire”: „tineretul își acclamă idolul într'un singur muget (*sic*) prelung, studenții flutură caiete, cărți, ridică mâini, pălării, voci” și toate acestea rămâne să fie primite sub beneficiu de inventar ca și valoarea excepțională a operii lui. În fond, cum era și cât de izbutit iesise acest roman? De nicăieri nu se vede. Dimpotrivă, dacă ar fi să judecăm după numeroasele monologuri sau dialoguri ale eroului am ajunge la încheierea că personajul era funciarmente mediocru. „Puteam tot așa de bine să trăiesc la mine la Cara-Su, unde as fi putut compune tot ce am compus la Biruinți, să ajung un Rege al literaturii” îi strigă Mariei în răfuiala din urmă și laudăroșenia ajunge ca să stigmatizeze un om. E tot ce știm, de altminteri, despre genialitatea acestui velleitar. Scriul d-nei Olga Greceanu e cea de a treia pricină a impresiei nehotărâte pe care ne-o comunică romanul *Vreau*. Dar despre aceasta vom vorbi mai pe larg într'o viitoare cronică. Autoarea prea frumosului studiu „Femmes, peintres d'autrefois”, unde documentația se topește în licoarea celor mai poetice evocări, are tot dreptul la această reconsiderare a stilului d-sale.

Carnet italian

Andrea Majocchi

de DUMITRU PANAITESCU

Chirurgul Andrea Majocchi prezintă un caz interesant în literatura italiană. Cele două cărți ale lui: „Viața de chirurg”, retipărită de curând, în traducerea d-nei Lucia Santangelo și „Printre bisturie și foarfece”, tălmăcită de d. Giuseppe Sabbarese, destăinuie toate tribulațiile pe care le oferă o profesiune atât de nobilă.

Despre imixtiunea doctorilor, și mai ales a chirurgilor, în domeniul literelor s'a scris deseori. Părerile sunt controversate și, bineînțeles, Andrea Majocchi opi-

nează pentru o participare a adepților lui Esculap la creația literară. „Chirurgul e bine să aibă — scrie el în Viața de chirurg — în afară de ocupația lui principală și o cultură generală de natură filozofică, artistică și literară, care nu e deloc în paguba activității științifice, ci dimpotrivă o completează”.

În sprijinul acestei opinii, exemplele nu sunt prea multe; ele urcă dela Regulus și Raiberti, poeți și nuvelisti în timete liber, prin Mantegazza, cel care a înțeles că să popularizeze știința în Un ghidate

a Madera, până la chirurgul și literatul italian, despre care ne întrebăm în rândurile acestea.

Amintirile scriitorului Majocchi din Viața de chirurg au fost scrise pentru fiul său, student în medicină, cărnia vroia să-l lase un sincer testament moral, iar apariția volumului Printre bisturie și foarfece, la o distanță de câțiva ani, a fost chemată de succesul obținut de fragmentele de viață prezentate, cu o mare artă a scrisului, în primul volum.

Se pune întrebarea cărui gen literar ar trebui compartimentate cărțile lui Andrea Majocchi. Edtorul le intitula memoriile, dar autorul în modestia lui, nu ezită să le recunoască drept simple pagini de viață legate între ele printr'un leitmotiv, o idee dominantă: „neconținută luptă dintre creierul și inima chirurgului, dintre știință și simțământ. Este de altfel veșnică taină nedeslegată ce frământă sufletul omului“.

Modestia, care stă atât de bine unui mare binefăcător al omenirii, se îmbină cu paginile scriitorului italian cu un adevărat spirit de sacrificiu. Chemat de urgență la Gardone Riviera, unde un pacient se găsea în stare foarte gravă, Majocchi nu ezită să-și părăsească mama, grav bolnavă. Simțământul datoriei împlinite îi dictează aceste rânduri, care ar trebui să fie memorate de orice tânăr discipol al lui Esculap. „Când este chemat, chirurgul nu trebuie să țină seamă de obuseală, trebuie să-și întrerupă orice altă ocupație, să părăsească patul chiar în primul somn și în mijlocul iernii, să nu țină socoteală de ger și de vreme rea. Mie mi s'a întâmplat ca într'unul din aceste cazuri — scrie chirurgul italian, — să trebuiască să plec de lângă mama, care își dădea sufletul“.

Căătorul împătimit, chirurgul reputat și artistul desăvârșit își fac loc în paginile volumului lui Majocchi și ne invită să le urmăm itinerariile rectilini.

Studiile din țară, la universitatea din Pavia, și le întrecește prin căătorii în Europa și America, la societățile medicale ale vremii. Elev al lui Roux la Lausanne, al profesorului Girard la Geneva și al Mesorului Kocher, discipolul italian se în contact cu toate progresele chirurgiei dela începutul acestui secol.

Adept al lui Faure, care socotea că sufletul chirurgului este un dar al Naturii, un mănunchi de însușiri înăscute, Majocchi, întors în țară, se dedică întru totul pacienților săi. Era într'aceasta poate o reminiscență a învățăturilor primite dela dascălii săi italieni: impunătorul și teatrul Enrico Bottini, tânărul Luigi Mangiagalli ori Attilio Ferri, burlac morocănos și iubitor al copiilor în același timp. Acesta lăsase cu limbă de moarte să i se așeze pe mormânt statua unui copil cu mâinile ridicate spre cer; „imbolul poate al tuturor copiilor pe care i-a salvat în cariera lui“ — opinează autorul în vibrantele rânduri pe care le consacră foștilor săi dascăli.

Pentru un chirurg încercat, cum este Majocchi, bolnavul este ceea ce pentru preot este altarul; pacientul este obiectul tuturor atențiilor sale. Iar spitalul este pentru chirurg școala, câmpul activității sale, sala de exerciții. „In spital — scrie chirurgul italian — se experimentează noile metode, în spita; se strânge materialul pentru noi studii, observații și publicațiuni“. Numai un practician convins de adevăruri putea da rezultatele

câte sunt consemnate în filele cărților lui Majocchi.

Uneori medicul își riscă propria viață pentru salvarea pacienților săi. Insuși tatăl lui Majocchi, fost medic, căzuse pe ogorul științei medicale, răpus de o infecție contractată la o autopsie. Memoriei părintelui, fiul închină capitolul intitulat Martirul; spre deosebire de Alfred de Musset care ceruse prietenilor săi să-l sădească pe mormânt o salcie plângătoare, chirurgul italian „ar vrea ca poporul să depună o ramură de palmier pe locul de veșnică odihnă al chirurgului căzut sub lovitura fatală a datoriei. Pentru că salcia este numai semnul durerii, pe când palmierul este simbolul martiriului“.

Cei ce au mai mult noroc decât nenumărații martiri presărați la toate răscurile științei medicale, au de luptat cu nenumărați spini, cum numește Majocchi greutățile câte întâmpină un tânăr medicinist: bolile enigmatice, riscurile operatorii ce există întotdeauna, anesteziile generale ori emboliile.

Era normal deci ca un om care întâlnește zilnic moartea împrejurul său să fie potrivit războiului, care reprezintă o inutilă măcinare de vieți omenești. În timpul războiului din 1914, Majocchi se infioară la spectacolul operațiilor primitive pe cari trebuie să le facă, în orice condiții, răniților. Iată impresiunile-i note marginalii după prima operație făcută unui rănit abdominal. Este o pagină emoționantă, palpând de durerea omului de știință în fața inevitabilului. „Prin urmare aceea era chirurgia de război? — se întreabă autorul. — Aceea arta și știința divină pentru care era trebuincioasă toată liniștea și tot calmul posibil? Încă mă stăpânea spaima, când m'am dus să mă culc noaptea, pe patul de campanie, într'un colț de bordei. N'am putut să dorm pentru că nu eram obișnuit cu bubulul îndepărtat al tunurilor și cu specificul cârâit, care mi s'a spus că este sgomotul mitralierelor. Eram obosit mort, dar cum închideam ochii, vedeam lichidul acela negru, amestecat cu sânge și fecale, care

curgea din tăetura abdominală... și acel neferocit intestin și acea ruptură a ficatului și muștele și tăunii cari bătăiau în aer, doritori de sânge... apoi îmi veneau în minte figurile cadaverice ale răniților abdominali și mi-i închipuiam întinși în fața rețelelor, cerând ajutorul care nu le putea veni decât fărâzi, noaptea, fiindcă numai noaptea sanitarilor îi puteau aduna și retrace spre tranșee...“

Iar filele cărții lui Majocchi se închid asupra unor probleme indisolubile încă. Obsesia morții, care stăpânește pe oameni în scurta lor trecere pământeană, îl urmărește și pe el. Asemeni lui Leopardi, fugind din Neapole la deslănțuirea holerei, lui Montaigne dispărând din Bordeaux în fața ciumei și lui Schopenhauer care nu vrea să audă vorbindu-se de moarte, Majocchi caută printr'o muncă ordonată și intensă să îndepărteze de el gândurile negre.

Legată de această obsesie, comună tuturor oamenilor, se ridică la fel de enigmatică problemă a scopului vieții. Chirurgul, medicul și biologul însuși nu pot deslega acest fir al Ariadnei. Toată osârdia chirurgului, cumulat între filele celor două volume, nu duc la niciun rezultat mulțumitor în deslegarea marilor probleme ale vieții și vine o zi când, omul de știință, îmbătrânit, își reamintește cu pietate o scenă familiară, demult uitată: „Mă revăd copil, ghemuit în poala mamei, — scrie, în ultimele pagini ale Vieții de chirurg, autorul, — când o întrebam: „Mămic, pentru ce am venit pe lume?“ și îmi pare că aud încă sfintele ei cuvinte: „Am venit pentru a cunoaște, a iubi și a sluji pe Dumnezeu, ca să ne bucurăm de El în viața de apoi“.

Toate destăinuirile chirurgului, expunerea nudă a adevărului, ridicarea de probleme de interes general și viața intensă câtă pulsează în volumele Viața de chirurg și Printre bisturie și foarfece destăinue în Andrea Majocchi un literat de calitate; el trebuie urmărit cel puțin cu aceeași sollicitudine ca și chirurgul de reparație universală.

CRONICA MUZICALĂ

de EMANOIL CIOMAC

Am rămas în urmă cu multe dări de seamă, cari, atunci când se referă la fapte noi, mai cu seamă la creațiunile ale compozitorilor noștri, trebuie înregistrate chiar cu întârziere.

În genere, muzica modernă „a marcat puncte“ (ca să întrebuițăm un termen sportiv la modă) în cursul ultimelor săptămâni, cu prilejul mai fiecărui concert sau recital.

Dintre reluări, trebuie să amintim astfel, audiția sub conducerea însăși a compozitorului, baletul transformat în suită la un concert al Filarmoniceii, „La Piață“ de M. Jora.

Arta aceasta personală, ascuțită, puternic inspirată și pătrunsă de un caracter local, care nu e cel al satelor dar al suburbiei bucureștene, își păstrează tot humorul și savoarea. Sonata pentru pian, executată de d-na Irina Lăzărescu (biruitoare și ca interpretă a „Piese de Concert“ de K. M. v. Weber la ultimul și interesantul concert al orchestrei Radio, sub

conducerea d-ului Al. Alessandrescu) la recitalu-i propriu, cântecul „Proză“ bisat la conferința experimentală A. C. T. în interpretarea magistrală, care a fost dealminteri, a întregului program, dată de d. N. Secăreanu, dovedesc că M. Jora creează cu egală valoare deschizătoare de drumuri în genuri atât de felurite. Să amintim, deși cu o întârziere a cărei vină n'o avem, despre rodul talentelor câtorva dintre discipolii săi a căror creație românească ne pasionează. În fruntea acestora se înscriu C. Silvestri și Paul Constantinescu. Dinu Lipatti e în străinătate și n'avem știri dela el. Dar ceilalți ne dau continuu proba muncii lor inspirate. C. Silvestri e un „modernist“ și dânsul fie ca interpret, fie ca plămuitor. Tot mai iubit și mai bine înțeles în strădania sa, tot la o conferință experimentală A. C. T. a ilustrat o serie de lucrări aproape necunoscute publicului nostru: Muzică de copii — mai mult pentru copii mari decât mici, am spune noi — dar atâta de vie, de interesantă, de cuceritoare în prezentarea

muzicală, convinsă și colorată, dinamică și nuanțată a lui C. Silvestri! D-sa e și un prodigios pianist deși revendică mai mult titlurile de compozitor — original și cutezător adăogăm — și de capelmastru, înzestrat și pregătit. O capodoperă pianistică ne-a fost revelată — ceace versiunea de balet transcrisă pentru orchestră de André Caplet, auzită la Opera Română n'a făcut-o — „Cutia cu jucării” a genialului francez A. Debussy. O lucrare a cărei gingășie de inspirație și de realizare impresionistă, se unește cu o factură solidă și unitară, întemeiată pe principiul câtorva caracteristice motive conducătoare. Au urmat apoi pagini din compozitorul austriac Ernst Toch, de englezul Cyril Scott, de rusul Prokofieff — acesta din urmă mult mai bine cunoscut și prețuit la noi — și de doi — ba chiar trei compozitori români — d. Paul Constantinescu și C. Silvestri la ale căror lucrări s'a adăogat ca supliment și o piesă atrăgătoare tot atât de fericită de R. Alexandrescu, *Muzici pline de haz — în cari răzbate tânăra personalitate a autorului „Nunței în Carpați” și a oratorului minunat: Patimile Mântuitorului, oratoriu bizantin care va face încă mai mult pentru faima lui P. Constantinescu — muzici originale pe de altă parte în care se anunță parte din agresivitatea cuceritoare de țărâmurii noi, a artei lui C. Silvestri. Patru fabule cu morală de P. Constantinescu și Soldații de plumb, Pastorală, Jocul cu umbre, Sf. Nicolaie, Baba oarbă, Moș Ene și De-a priaselea” de C. Silvestri. M. Jora poate fi mândru de discipolii compozitori pe cari i-a format.*

Pe cei trei citați la cari s'a adăogăm cel puțin numele d-nei Hilda Jerea, a d-lor C. Bugeanu și al fraților Ion și Gh. Dumitrescu.

Săptămână bună pentru producția artistică românească — evenimente făcute să ne mângâie și să ne încurajeze în aceste vremuri de îndoială și de încercare.

O zi fastă tot în această săptămână a avut și compozitorul polonez, atât de tânăr și de matur totodată — și atât de înzestrat — Stanislaw Wislocki.

O sonată pentru vioară și pian, o suită pianistică și un quartet au găsit în autorul lor — la clavier — și în d-nii Virgil Pop, Al. Stavache și Radu Aldulescu, interpreți de cel mai eloquent merit, convinși de frumusețile intrăde-văr de mână întâi ale compozițiilor lui Stan Wislocki, azi, nume aproape necunoscut — în viitor — suntem siguri — cuceritor de faimă în lume.

Vom vorbi în cronicile viitoare despre minunata serie a concertelor de cameră date de quartetul condus de G. Enescu. Deocamdată să semnalăm la întâia ședință apariția unui maestru român al pianului, care a lipsit multă vreme din țară, d. Teofil Demetrescu, iar la a doua, execuția, după Trio de Brahms cu excelentul D. Stavăr Nistor la corn — a două opere capitale din muzica franceză: Quartetul, lucrare când sublimă, când abstractă și difuză a bătrâneții lui G. Fauré — și minunatul, emoționantul Quartet al lui G. Chausson.

La ultimul concert de Duminecă al Orchestrei Radio s'a dat și o compoziție a lui Marcel Mihalovici. E un român născut la București în 1898, bine cunoscut în Franța mai ales. Face parte din

acea școală cosmopolită ce a fost numită „Școala din Paris”. De ani de zile nu mai avem vești dela creatorul atâtor lucrări cari întotdeauna făceau senzație prin bogăția substanței și a personalității pe programele de muzică modernă. Știam că M. Mihalovici, compune muzică pentru filme. Nu puteam uita mai cu seamă acei *Introduction et Movement symphonique* și „Dansul divinităților infernale ale lui, lucrări conduse la un festival al criticei internaționale în

București acum vre-o 15 ani, de G. Enescu, care le-a condus cu mare succes și la concertele sale din Paris și America.

Capriccio român, dedicat lui A. Alexandrescu, conducătorul acestui concert, e o bucată orchestrală, care păstrând toate trăsăturile tipice ale compozitorului, e dintre acele ce aduce și un pitoresc material melodic și ritmic, creat în spiritul cântecelor și dansurilor populare românești.

CRONICA TEATRALĂ

TEATRUL SF. SAVA „DIN JALE SE INTRUPEAZA ELECTRA”
de EUG. O'NEIL

Reluarea trilogiei „Din Jale se intrupează Electra” o să fie întotdeauna binevenită, pentru că textul lui O'Neil are atâta grandoare și poezie încât nu poate fi nesocotit — impune cu necesitate o distribuție și o montare îngrijită. În măsura aceasta, critica nu mai poate pune în discuție valoarea operii, nici a unei interpretări ca aceea a D-nei Aura Buzescu, de pildă, — de aceea mă voiu mărgini la câteva puncte de vedere cari să desvăluie unele cute mai ascunse, cari dau adâncime operii.

Tragedia familiei Mannon, pe care ne-o prezintă O'Neil e o paralelă cu mitul familiei Atriziilor pe care îl găsim în tragediile lui Eschyl și Sofocle. Nu e vorba însă de o reluare în sensul în care clasicii au scris după antici tragediile lor, nici de o adaptare a tragediei antice la gustul modern, ci de o acțiune din timpurile apropiate, determinată de un destin similar, așa încât personajele și acțiunea din trilogia lui O'Neil și cea antică își corespund simetric — fără să se supra-pune însă întru totul.

Eroii lui O'Neil au o viață interioară cu mult mai bogată, sunt mai îndeaproape văzuți decât figurile legendare din tragediile lui Eschyl și Sofocle și în aceiași măsură sunt mai umani, mai stufosi decât ceilalți — cu cât e mai vie și mai stufoasă pădurea de pe marginea lacului, decât imaginea ei reflectată în apă. Le lipsește în schimb, tocmai această transparență, această adâncime ideală a imaginei reflectate precum și simplitatea eroilor antici — statui la scară mare, în care planurile se desfășoară larg, limpezi — pentru a putea fi privite de departe fără să piardă nimic. E o proectare în eternitate la care noi modernii mă întreb dacă trebuie măcar să năzuim.

Dacă bogăția sufletească a personajilor poate fi o superioritate a autorului modern față de antici, ea este și o scădere față de marea simplitate a tragediilor antice, tocmai de aceea sentimentul de grandoare nu vine la O'Neil din liniile puternice pe cari le brăzdează destinul, ci dintr'un efect de acumulare și interpretare prin introspecție a materialului.

Astfel, eroii lui O'Neil stau nu numai sub semnul destinului, dar și sub acela al unei „stranii heredități”. Când spun aceasta nu mă refer la hereditatea biologică — care poate fi ea însăși

destin — ci la unul din miturile ocultismului, al căru ecou îl găseam și în piesa lui Suthon Vane: „Călătoria cea Mare”. E vorba de o curioasă „altoire sufletească” prin care se perpetuiază tragedia „Din Jale se intrupează Electra”. Astfel Orin împrumută după moartea tatălui, nu numai psihologia lui, dar și dragostea pentru Christine — pe care o încarnează acum Lavinia.

— Nu vezi că acum eu sunt în locul tatei, iar tu în al mamei? Iată erudu-mi destin pe care nu l-aș fi bănuț niciodată! Eu sunt Mennonul de care ești legată...”

Fără de această altoire, cele trei tragedii „Încercarea din Războiu”, „Prigoniții” și „Stafile” ar putea exista izolat — ceace le leagă însă e contrapunctul acestor răsturnări sufletești prin cari Lavinia și Orin sunt când tatăl când mama lor — fără să ajungă vreodată la acea corespondență care ar putea opri desfășurarea tragediei.

Realitatea biologică nu poate explica singură aceste răsturnări și substituiri sufletești ci numai o dezagregare în profunzime — un fel de mimetism al urmașilor cași cum spiritele morților luptând în ei ar pune stăpânire rând pe rând pe sufletele lor.

E aci mai mult decât o alunecare în psihologic; mitul atriziilor nu mai putea susține singur materialul supra încărcat al trilogiei lui O'Neil. Surplusul de materie se cerea străbătut la rândul lui de un nou ritm — de aci impresia de dublu paralelism, pe care ne-o lasă „Din Jale se intrupează Electra”: paralelismului eroilor lui O'Neil față de cei antici — și al eroilor față de ei însăși (Orin în care se realizează mai întâi Christine — apoi Ezra „Judecătorul”, — Lavinia în care se realizează mai întâi tatăl, apoi Christine și în cele din urmă iar tatăl).

Evident că bogăția sufletească și complexitatea situațiilor te apasă uneori — iar efectele dramatice și atmosfera fantastică te fac să te întrebi dacă O'Neil în loc să recreeze o tragedie nu a sbrutit decât o dramă — până la sfârșit recunoști însă că sentimentul de grandoare pe care și-l lasă trilogia nu vine din jungimea textului, nici din efectul de acumulare ci înainte de toate din alititudinea rectilinie a Laviniei — care face din ea centrul piesei, purtătoare greului ei destin.

Așa după cum în Oedip, loviturile cari se năpusteau tot mai omorâtoare asupra lui, te făceau să strigi interior, la fiecă pas, „Miserere” — încăpățănarea Laviniei „care adună crimă după

crimă, fără să aibă măcar curajul acțiunii directe — te face să-ți dorești durerea aceea mare pe care trebuie s'o primască cei însemnați pentruca să se elibereze.

„Trăirea aceasta intensă și crâncenă, care cotropește oamenii din dramele și tragediile lui O'Neil, este dealungul ei un act de cunoaștere“, observă just d. Petru Comarnescu în prefața introducerii trilogiei lui O'Neil. Astfel Lavinia care se credea la început îndreptățită să pedepsească, înțelege numai după moartea ultimului Mannon că trebuie să ispășească vina de a se fi născut dintr'un neam blestemat.

„Tragicul“, spune d. Schileru în studiul d-sale despre O'Neil, „e atunci când nu mai ai nici o eșire“. Nici o eșire „pe plan uman“ așa completa eu — căci acolo unde nu mai e nici o eșire, rămâne totuși urcușul Calvarului — iar eroul tragic se eliberează asemenea lui Oedip anulându-și ființa biologică. În loc să mai fie unealta destinului, și-l îndeplinește de aci înainte conștient și — poate că în catarisă intră și acest sentiment de eliberare pe care îl resimte cel ce a avut curajul să spule „Facă-se voia Ta“.

În sensul acesta tragedia creștină este posibilă și tot în acest sens a înțeles-o O'Neil și pe Lavinia. În clipa în care își primește destinul — când ia asupra ei crimele tuturor Mannonilor ca să le ispășească, toată complexitatea situațiilor se reduce, — O'Neil găsește dintr'odată marea simplitatea a anticilor — se ridică în sfera tragicului.

Din punct de vedere strict teatral, trebuie observat că textul lui O'Neil spre deosebire de acel al anticilor sau chiar al lui Racine, câștigă prin spectacol în O'Neil o multă poezie — ceea ce de obicei e un impediment în teatru — dar piesa e construită de un om care stăpânește tehnica teatrală de aceea se întregeste în scenă și un regisor abil ar putea crea în unele momente o atmosferă fantastică — necesară aci.

Interpretarea D-nei Aura Buzescu a fost o identificare, într'atâta încât fiecare gest, fiecare flexiune a vocii isvorau în mod natural și fără efort din această realitate: Lavinia, — astfel încât nu s'au pierdut decât prea puține din frumusețile textului — și anume acelea cari se pierd în mod natural prin cursivitatea vorbirii, care nu-ți permite asociațiile pe cari le faci de obicei când citești singur.

O'Neil nu crează sentimentul naturii prin decor — de altfel acesta era soluția cea mai eficientă — ci prin câteva sugestii și evocări. Amintirea mării, nostalgia insulelor în care omul mai trăește nevinovat, cântecul unui marin pentru apele Shnandoahului — în această tragedie în care peisagiul sufletește e din cele mai întunecate — subteran chiar — iar decorul păstrează obsesia încăperilor casei blestemate, chiar atunci când scenele se petrec în prag — sunt tot atâtea porți deschise înspre larg — peste întinderea nesfârșită a mării, spre insulele yerzi pierdute în mijlocul ei, sub înălțimea clară a cerului E singurul repaos în ritmul acesta apăsător al destinului — e „un tempo de respiro“ care trebuia accentuat în piesă.

Nu l-am văzut pe d. Vraca — nu știu dacă interpretarea celor trei personaje de către același actor era un efort profitabil pentru piesă, în orice caz, D-nii Pop Marțina, Bălțăteanu și Critico au fost pe linia justă.

Poate că rolul lui Adam Brant cerea mai multă vibrație — mai mult neprevăzut, în timp ce d-l Pop Marțian care a jucat ca de obicei viguros și simplu nu a marcat nici chiar momentele de slăbiciune ale lui Adam și acestea erau esențiale rolului.

Jocul sensibil al d-lui Critico, a găsit accentele de tandreță maladivă ale lui Orin, nervozitatea lui împinsă până la paroxism și masca demonică din ultimile clipe — dar a păcătuit prin sarjă.

D-nul Bălțăteanu și D-na Agepsina Macri și-au susținut rolurile cu presanță, punând accentul mai degrabă pe gest și flexiunea vocii decât pe trăire. Au modelat rolurile din afară.

D-na Aura Buzescu, dreaptă, dărză, vibrantă, s'a menținut de la început până la sfârșit pe aceeași linie a rolului, bine înțeles și a simplității tragice. A redat cu un calm infiorător, în special ultimile momente când Lavinia, după nenumărate crime și încercări de a scăpa de pedeapsă, se hotărăște să intre în casă, să privească față în față stafile Mannonilor, să se

lase chinată de ele. Scena se petrece în pragul casei:

— Sunt cea din urmă Mannon. Trebuie să mă pedepsească eu însămi. A trăi aci singură cu morții, e o pedeapsă mai cumplită decât moartea sau închisoarea. Nu voi mai eși niciodată de aci și nu voi mai vedea pe nimeni. Voi bate cu piroane obloanele ca nici măcar lumina soarelui să nu răsbească înăuntru!“

Sunt ultimile cuvinte și, te-ai aștepta să o vezi pășind dreaptă, neînduplecată, urcând scările, lăsând în urma ei porțile să cadă greu. Ai fi simțit atunci cea poate frigul morții, groaza îngropării de viu — căci clipa e tot atât de sălbatic dureroasă ca aceea când Oedip își scoate ochii, — emenea lui, Lavinia se condamnă la întunericul plin de spaime al conștiinței ei. Ce face în schimb regia?

Deabia a terminat D-na Aura Buzescu ultimile cuvinte și perdelele cortinei se închid deasupra D-sale, — se redeschid apoi îndată lăsându-ne s'o vedem cum salută — cu urmele tristății Mannonilor încă pe față.

Un text nu se termină cu ultimul cuvânt — așa după cum o notă se re-găsește în toate rezonanțele ei. De data aceasta, toată poezia piesei, tot fiorul tragic consta în această prelungire mută pe care d. Sahighian a ciuntit-o cu cel mai desăvârșit simț antipoeitic.

RUXANDRA OTETELEȘANU

CRONICA FILMULUI

ARO: „LE CORBEAU“ („SCRISORI ANONIME“)

Doctorul Germain, cu toț aerul lui liniștit însă oarecum ciudat, e un om al datoriei, un om de caracter și un cetățean onorabil. Asta însă nu-l scutește să fie învinuit că ar întreține unele relații neingăduite cu soția unui bătrân coleg de spital, anume Vorzet. Intrigile cari se țin, zi de zi, în jurul acestei pretinse idile de dragoste sporesc, încât la un moment dat doctorul Germain se vede pus în neplăcuta alternativă de-a părăsi orașul, unde prestigiul său de medic fusese grav atins, sau de-a lăsa ca lucrurile să-și depene mai departe firul lor misterios, fapt care în cele din urmă ar fi degenerat în scandal.

Se naște însă întrebarea: cine avea interesul să-l compromită pe Germain în ochii cetățenilor? și mai ales: era el într'adevăr vinovat de faptele ce i se puneau în sarcină?

Rând pe rând, acuzațiile ce i se aduc cad ca nefondate — însă dincolo de scoterea lui Germain de sub bănuială, plutește amenințarea unor scrisori anonime semnate de un personaj misterios: Corbul.

Un ticălos? Un maniac? Un psihopat sexual? Se fac cele mai complicate supoziții. Bănuiala trece dela unul la altul, oamenii se suspectează reciproc, spiritele se agită. Orașul e ținut sub teroare și scrisorile curg. Nici Marie Corbin, cumnata medicului Vorzet, nu scapă țesăturii de intrigi alimentate de spiritul demonic al Corbului. Ea este

acuzată de mulțime și arestată, pe când asista la înmormântarea uneia din numeroasele victime ale misteriosului personaj. Totuși scrisorile continuă să terorizeze orașul.

Și din nou întrebarea: cine-i autorul acestor anonime care tulbură liniștea micului oraș de provincie chiar după arestarea Mariei Corbin? Întrebarea nu-și află decât foarte târziu răspunsul; dar până atunci intrigile sporesc, multe din întimitățile oamenilor devin obiect de discuție publică, numeroase familii își văd amenințată liniștea căminului.

În înțelegere cu Vorzet, medicul șef al spitalului, Germain recurg la un vicleșug. Convoacă în sala de cursuri a unei școli pe toate persoanele bănuite că s'ar ascunde sub numele Corbului — și le supune unui riguros examen grafologic; anume, sunt obligate să scrie cu același caracter de literă toate scrisorile trimise de Corbul. Printre bănuții se află și Denise, iubita lui Germain, care la un moment dat leșină din pricina surmenajului. Este aceasta o probă de vinovăție?

Germain nu este însă omul care să se lase condus după aparențe. El vrea să fie în posesia a cât mai multe probe de vinovăție. De aceea, în scurta lipsă a Denisei din casă, el pătrunde în dormitorul ei și află o scrisoare identică celor semnate de misteriosul personaj. Deci... ea este Corbul.

Interogată, Denise se desvinovățește motivând că e străină de acuzația ce i se aduce, dar că a împrumutat nu-

mele Corbului pentru a-i desvălu unele lucruri pe cari personal n'ar fi îndrăznit să i le spună. Aname, că este însărcinată.

Bineînțeles, misterul continuă încă să planeze. Numărul victimelor Corbului sporește. Câteva pete de cerneală observate pe degetele soției doctorului Vorzet, îl pune pe Germain într-o nouă alternativă: care dintre cele două femei e vinovată? Laura Vorzet, soția medicului șef al spitalului, sau Denise, iubita lui? Laura, la rândul ei, se disculpă aruncând vina pe bătrânul Vorzet, dar acesta o internează ca... iresponsabilă.

Enigma, firește, nici de data aceasta nu e deslegată, și nici noi nu încercăm să o deslegăm, deoarece constituie surpriza spectacolului.

Filmul este interesant nu pentru latura lui oarecum senzațională, de roman polițist, pe care dealțul o speculează suficient, ci pentru ingeniozitatea cu care aduce în discuție o problemă de ordin mai mult juridic decât social: aceia a scrișorilor anonime.

Deși pe deaintregu izbutit, filmul are totuși unele defecte de decupaj. Se remarcă, în deosebii, lipsa de legătură între anumite scene care vor să sugereze atmosfera de groază și senzațional — fapt care îngrămădește multe

confuzii în mintea spectatorului. Se trece cu prea multă ușurință dela un episod dramatic la altul, încât privit în linii generale, filmul prezintă aspectul unui conglomerat de fapte și întâmplări izolate lipsite de ceeace — în limba ibsenian — se numește „desfășurarea logică a nucleelor epice separate“.

Pierre Fresnay, în rolul doctorului Germain, se menține pe linia cunoscută din filmele anterioare, redând cu mijloace artistice sugestive și convingătoare prin simplitatea lor, figuri de oameni sobri și cu o intensă viață interioară. Alături de el, Ginette Leclerc frumoasă și senzuală.

Un film pe care îl recomandăm numai unei anumite părți de spectatori, și îndeosebi cetitorilor acestei reviste — presupunând că formează o elită din cele mai pretențioase.

LIVIU BRATOLOVEANU



NOTE TEATRALE

SĂRBĂTORIRILE...

Cu ce alteeva să începem ca să convingem mai bine pe acei actori și actrițe ai scenelor noastre, dispuși să primească la fiecare cinci sau zece ani — în plus — de activitate teatrală, o sărbătorire, decât cu mărturisirea sincerei constatări făcute la ultimele sărbătoriri: lipsa de interes?!

Cunoaștem deiajuns munca celor cari dintr'o devotată activitate teatrală și-au dobândit titlul unei glorii pe drept cuvenită, dar mai știm că sărbătoririle au ceva din respectul unei mari zile festive care în viața unui actor nu se întâlnește decât o singură dată: la apogeul carierei.

A le întâlni de mai multe ori, însemnează un obicei cărui doar obligația unei cât de mici reclamații face să situeze „sărbătorirea“ ceva mai aparte decât reprezentațiile obișnuite.

Restul e același lucru...

CALAUZA...

Interview-urile apărute în unele săptămânale teatrale ne obligă la cunoașterea unor amănunte din viața ac-



tritelor făcute — parcă — să constituie „călăuza“ descoperirilor marilor talente.

Neinițiați — poate — până acum în arta care urzește soarta lansării „vedetelor“, suntem — totuși — mulțumiți că ultimul interviu al unei artiste de revistă, apărut de curând, ne dă prilejul să aflăm „că talentul e cel din urmă factor care să decidă valoarea unui actor și că numai norocul poate săvârși acel temeinic și binecuvântat „act de botez“ al „marilor vedete“.

Așa fiind, ne întrebăm: dar dacă norocul, orb cum îl știm că e, inspirându-se cumva din lucrarea d-lui Valjan, se va duce la oculist ca să-i înlăture infirmitatea, ce se va mai alege din „talentele“ descoperite?!

MUZEUL...

În seama grijilor de-a se da primei noastre scene oficiale rostul unei instituții de artă și cultură, a fost și aceea a înființării unui muzeu constând din expunerea documentelor, fotografiilor și mai ales a costumelor purtate de marii înaintași ai Teatrului Național.

Era o podoabă a tot ce poate constitui valoarea trecutului, privind la costumele purtate de Notta a sau Demetriade în „Hamlet“ sau privind la costumele purtate de Ličiu, Manolescu și Aristizza Romanescu...

Anul trecut, muzeul a fost „dispersat“.

Anul acesta muzeul își caută un loc ca să adăpostească iar marile valori artistice.

Neobositul colecționar Franga, în grija căruia a fost și este administrația muzeului, cere sprijinul tuturor celor care ar putea să îndeamne autoritățile ca să hotărască un nou ved.

Nei care vedem în munca d-sale

rostul existenței muzeului dela Teatrul Național vom stăru în înfăptuirea acestei nobile cereri.

PORTRET...

Peste triumful unei munci, valoarea omului stă în modestia cu care își înobilează viața.

Cu această inabilare a vieții și a muncii Ion Sărbul și-a cucerit rangul marilor artiști, pentru că — mai presus de orice — știa să găsească virtutea actorului destinată singurei consacării.

Talentul lui Ion Sărbul a sărbătorit succesul fiecărui rol jucat, și a altor reușite fiecărui autor dramatic român, până într'atât încât să arvuneze viitorul cu girul succesului oferit odată de Sărbul.

Cazul N. Kiriteșcu cu lucrarea „Un erou“, unde Ion Sărbul a dăruit elementul fundamental al biruinței, a consacrat pe viitorul autor al „Școalei cerșetorilor“.

Și odată cu N. Kiriteșcu, nici Ciprian poate că nu și-ar fi stabilit valoarea de dramaturg la prețul pe care i l-a oferit „Omul cu mășoaga“, dacă Ion Sărbul nu ar fi făcut din Variam, succesul deplin al creației.

Azi interpretul „Țăranului baron“ și interpretul ideal al rolurilor rămase văduvite după moartea marelui Vasile Toneanu, își duce o viață săracă și chinată de boală într'un sanatoriu.

Câtă pedeapsă am merita dacă am fi capabili să uităm nevoia unei vieți după meritul muncii sale și mai ales după rangul talentului său care ne-a dat neuitate biruinți, neajutând pe marele actor și profesor la conservarea Ion Sărbul?!

AFIȘ...

După premiera piesei „Asta-i ciudat“ de Miron Paraschivescu, Studio-ul Teatrului Național va avea afișul schimbat cu piesa „Cavalcada stelelor“ de Yats, pusă în scenă de Ion Sărbul, care își reîncepe activitatea după o lungă „vacanță“.

La Teatrul Național, găzduit în sala liceului Sava, va urma, la o săptămână după piesa „Norocul“ de d. Valjan, o



nouă lucrare originală, brodată pe o temă polițistă: „Eu am ucis“ de Basil Preda.

Teatul „Comoedia“ a programat după „Nora“ de Ibsen, cu d-na Lily Caramdino în reprezentație, piesa „Unul cu bani“ a unui autor american.

Teatrul din Sărindar anunță piesa „25 ani de fericire“ a d-nei Germaine Lefranc, într'o traducere cu paternitate încă nestabilită.

Să recunoaștem că doar scena oficială este aceea care programează piese originale. Pe când și teatrele particulare?!

I. M. LEHLIU

CARNET LITERAR

FLĂCĂRI

se cheamă noul roman al d-lui Radu Tudoran, autorul cunoscutului „Un port la Răsărit” care în mai puțin de doi ani a ajuns la a cincea ediție, cifră neașteptată vreodată de autorii romanelor de debut. Un volum compact, „Flăcări” a fost scos de editura „Forum”.

„JUDECATA”

Dela apariția trilogiei „Moscova-Petersburg-Varșovia”, frescă a vieții ebreiești din țările răsăritene, Șalom Aș n'a mai fost înfățișat la noi printr-o operă reprezentativă. „Judecata”, apărută zilele acestea este una din ele. Fervoarea credinței ce atinge culmi sublime și te poate mântui și fizic după ce ți-a mântuit sufletul, este expusă în această carte cu un lirism continuu și o sobrietate ce farmecă și cucerește.

„BĂTĂLIA”

După „Fructele mâinii” și „Noaptea fără lună” de John Steinback, iată a treia tălmăcire din scriitorul american, atât de gustat la noi, deși romanele sale nu aduc nimic din sentimentalismul dulceag atât de plăcut marelui public.

ATENTAT LA PARIS

În editura „Sol” a apărut, în tălmăcirea d-lui Sergiu Milorian, romanul „Atentat la Paris” al scriitoarei suedeze Marika Stiernstedt, ce înfățișează un episod din epopeia ocupației recente a Parisului.

Intr-o substanțială prefață, tălmăcitorul, — analizând opera autoarei, care are la cehiul ei aproape 50 de volume de proză și versuri și care în anii din urmă s'a găsit în fruntea tuturor inițiativelor generoase sau protestatari, dictate conștiințelor civilizate de ororile hitleriste, face și o trecere în revistă a întregii literaturii suedeze moderne.

IN SLUJBA CĂRȚII

Am cetit în câteva perioade, sub călătoria cronicarilor atirați, cronici literare asupra cărții lui Ion Miha Sadoveanu: „Că floarea câmpului. Ba se întâmplă ca în numărul de Februarie al „Revistei Fundațiilor Regale” să se deosească o cronică despre aceiași carte și Camil Petrescu...

Cartea știm că a ieșit de sub tiparnița de mai bine de o lună, cum e cazul și cu volumul Paradoxele logice a d-lui Anton Dumitriu și se întâmplă faptul foarte curios că apar cronici literare, fără ca opera despre care se vorbește să fie în librării.

Cum ne-am îngăduit să atragem la urechea aminte și oral a forurilor diriguitoare, ne permitem a consemna și în scris că o carte odată ieșită de sub tipar e și în interesul editurii și al autorului ca ea să fie dată în librării, nu să rămâie în depozit luni de zile — și un autor tânăr, cum a fost Ion Miha Sadoveanu să piardă efectiv de pe urma acestei întârzieri. Cetățeanul informat de cronicarul li-

terar despre apariția cărții, o caută în librării. Ia-o de unde nu-i! Într-o vreme când o carte se scoate cu atâtea sacrificii, ea trebuie servită prompt. Slujirea promptă, înseamnă ca de-a doua zi după ce a ieșit, ea să fie vizibilă în vitrine.

CHIPURILE ȘI PRIVELIȘTILE AMERICEEI

Apărută în vremuri vitrege și ostracizată, ca și oamenii, lucrarea atât de viu și documentat scrisă, a d-lui Petru Comărnăscu a împărțit-

NOTE

ION ȘUGARIU

Pe culmile înzăpezite ale Tatrelor, ochii albaștri ai lui Ion Șugariu s'au închinat pentru todeauna, ducând în ei imaginea nestătornică a poeziei, iar în auz, muzicalele acorduri ce răzbat chiar prin larva asurzitoare a exploziilor și a viforniței deslănțuite de oameni. A vrut destinul poeziei — încercăm să credem că există unul și pentru ei, — ca trecerea lui din această lume să se întâmple într-un cadru cât mai puțin comun, așa precum și-a dorit și viața.

Coborât din atmosfera austeră dar nu lipsită de căldură sufletească a Munților Apuseni, în care s'au călît atâtea caractere, Ion Șugariu a purtat sub fruntea-i înaltă și senină sbăterea de arpi pure a poeziei adevărate, gălgăitul cristalin al unui isvor limpede ce n'a încetat a fi prețuit și gustat decât odată cu cea din urmă bătaie a inimii lui, acolo departe, în munții pe care i-a jubit atât de mult. Discreția și eleganța cu care Ion Șugariu s'a strecurat prin viața literară a Capitalei alcătuiască și acum, împreună cu esențele distilate ale poeziei sale, blazonul câștigat pe drept de acest artist al versului, și răvnit, pe bună dreptate, de mulți cioplitori, în plătă nevăzută a ritmului și rimei, aparținând generației tinere.

Cu moartea lui, apune încă o speranță, din cele puține la număr, prin care poezia românească tinde să atingă înaltele culmi de frumusețe și armonie, la care năzuim.

S'A MAI VORBIT

În paginile acestei reviste despre răvna plină de laudă a editurii Naționale-Mecu, în domeniul tipăriturilor de literatură și artă, și de înțelegerea pe care, printre cele dintâi, această casă de editură a arătat-o față de literatura autohtonă. E îmbucurător pentru noi să putem aminti că nu pușini sunt acei autori români cari, în ultimii ani, după ce bătuseră zadarnic la ușile capitate ale unor negustori ai tiparului, au fost primiți cu înțelegere și căldură de conducătorii mai puțin ahtiați de câștiguri ai acestei edituri. Am dori ca același lucru să-l putem spune în curând despre toate instituțiile grafice dela noi.

și si ea soarta oamenilor: Ne bucură faptul că editia II-a ce se anunță, din această carte, va apare în condițiuni prielnice pe cari le merită întru totul.

TUBEȘTE PE APROAPELE TĂU

romanul de un atât de pătrunzător patetism și atât de caldă omenie al lui Erich Maria Remarque, tălmăcit în limba română de Camil Baltazar, a cărui primă ediție a apărut împotriva de numeroase greșeli de tipar, va ieși în curând în ediția II-a și să sperăm fără greșeli.

C. B.

Printre tipăriturile ce pregătește „Naționala Mecu” notăm: Istoria Bibliei și Cucerirea mărilor, de van Loon, Cheia visurilor de Cezar Petrescu, Dragostea, noastă cea de toate zilele de Neagu Rădulescu și Evreul Süss de Fuechtwanger.

c. postelnicu

TRADUCERI DIN BAUDELAIRE

D. Lazăr Iliescu, poetul cunoscut din paginile Vieții Românești și ale României Literare, a reunit într-o plachetă apărută în frumoase condițiuni grafice câteva din traduceri d-sale din Baudelaire.

Se cunosc dificultățile ivite pentru a reproduce specificile mureze și tonuri baudelairene. Maestru al versului și cunoscător perfect al limbei românești și tehnicii ei d-sa găsește însurubări meșteșugite și încheșări prețioase. Fără a trivializa, poeziile sunt pline de frumusețile și florile nefericitului poet. Cetitorului, Spleen, Orbii, Frumusețea sau Albatrosul sunt mic juvaeruri prin solida și rezistența lor încheșare. De aceia ori de câte ori se va pomeni de Baudelaire tălmăcit în românește, alături de traduceri d-lor Arghezi și Philippide nu se poate lăsa la o parte frumoasa traducere a d-lui Lazăr Iliescu din care reproduc ultima strofă din Albatrosul:

Poetul e asemenea cu domnitorul zărell
Nu-l sperie furtuna, areășii nu-l lo-
vose,
Dar surghiunul pe lume în mijlocul
ocărei
Aștepta-i imense în mers îl stingherese,
Aștepta-i...

COMANDORUL N. TEODORU

Un frumos și promițător debut, în literatură și-a făcut d. comandor Neculai Teodoru prin romanul autobiografic „Bietul Culai!”.

D-sa oferă cetitorului un plăcut roman în care desfășurarea puternică a epicii și a acțiunii plină de neprevăzut se amestecă cu o agreabilă și documentată nuanță filozofică atingându-și scopul propus de autor și anume: „acela de stabilire a adevărului suprem prin credință și seninătate...”

Indușoștoare sunt paginile de amintiri din copilărie și interesantă este în-

lăntuirea de aventuri în sbuciumata d-sale carieră (N. Teodoru a fost pe rând, ofițer de uscat, marinar și aviator). De un pragmatism evident, romanul se citește cu plăcere și ne facem datorita de a anunța un nou nume în istoria noastră literară.

al. popovici

PREMIILE FUNDAȚILOR REGALE

Premiile care încununază în fiecare an talentul scriitorilor tineri au fost distribuite și anul acesta de comisia alcătuită din cei mai aleși reprezentanți ai criticii și literaturii noastre, după reale merite. Premiul de poezie a constituit și o surpriză prin premierea poetului Mircea Popovici cu volumul „Isobare” al cărui talent verificat în paginile revistei d-lui Vladimir Streinu, „Kalende” a fost recunoscut în unanimitate de toată comisiunea. De asemeni Const. Tonegaru și Geo Dumitrescu au fost premiați cu respectivele volume.

Premiul de navelă a fost acordat d-nei Ruxandra Oteteleşanu, cunoscută ca autoarea unor minunate pagini de critică dramatică. Adăugându-se anul acesta și un premiu pentru teatru, au fost încununate operele d-lui Pavel Chihala al cărui debut literar plin de succes îi prevede un frumos viitor literar. De asemeni a fost premiată piesa soților Eusebiu Camilă—Magda Isanos „Focuri”.

Opera de încurajare a Fundației Regale pentru scriitorii tineri merită reliefată ca una din puținele în acest gen la noi.

Așteptând tipărirea operelor premiate, aducem urările noastre tinerilor scriitori premiați.

al. popovici

„SCRIPTUM”

Buletinul bibliografic scos sub îngrijirea și direcția d-lui N. Georgescu-Tistu, s'a dovedit a fi o publicație absolut necesară culturii românești, îmbibată până la saturație de excelsul nesistematizării creatoare și al dezorganizării afișate.

Oroarea de științific, de sistematic, de organizat, a fost una din falsele premise ale culturii noastre de până acum și desigur că nu celor ce au încetățenit aceste dogme pernicioase în literatura noastră le datorăm recunoștință.

În această privință una din lacunele pe care publicația d-lui Georgescu-Tistu le înlătură în cultura noastră este informația bibliografică. Trebuie să mărturisim că o asemenea publicație reprezintă și un act de curaj deoarece o revistă de bibliologie la noi în țară nu are numai rolul de a împlini nevoia unei orientări în domeniul bibliologiei, dar și pe acela de a crea această nevoie, de care nu prea mulți literați și oameni de știință de la noi sunt definitiv conșinși.

Cităm în această privință câteva

rânduri din articolul d-lui N. Georgescu-Tistu „Domeniul și însemnătatea bibliologiei”: „În România, problema cărții nu are aceleași aspecte ca în occident. Acolo viața e prea mult trăită din cărți, încât e justificat strigătul: „Cartea este opiumul Occidentului. Cartea ne devoră!” La noi abia dacă se tipăresc 5-6.000 cărți pe an, iar cartea străină se citește în proporție de 60 la sută față de cea română.”

Evident în privința aceasta se poate spune că suntem foarte sănătoși, mai mult decât atât, putem afirma că suferim de boala contrarie!

DESTINUL OMENIRII

După ce, în volumul al treilea al acestei vaste lucrări, profesorul J.P. Negulescu, a dovedit realitatea progresului, în acest de-al patrulea volum d-sa determină factorii progresului.

În determinarea „destinului omenirii”, adică în explicarea și prevederea acelor forme de evoluție pe care le va lua progresul societății omenestii, cheștiunea factorilor explicativi ai acestui progres devine esențială.

După ce analizează tema lui Antoine Comte, care, deși nu nega realitatea progresului, îi nega eficacitatea socotind raționalizarea ca o condiție fundamentală a progresului, dar în același timp ca un factor determinant al mecanizării, autorul examinează o veche formulă filosofică de natură să-i îngăduie formularea principalei teze pe care d-sa o va susține în lucrarea de față. Împotri-va lui Auguste Comte care susține ca factor predominant al progresului rațiunea, filosoful englez H. Spencer susține că nu ideile guvernează lumea, ci sentimentele, iar ideile nu sunt decât călăuze ale acestora: „Modificarea naturii morale a oamenilor (adică a sentimentelor lor, unii față de alții), produsă treptat prin acțiunea continuă a disciplinei vieții sociale, e principala cauză imediată a progresului societăților”.

Concluzia la care va ajunge d-l prof. Negulescu în lucrarea d-sale va fi că, deși principala cauză a progresului social este progresul moral, în schimb însă, principala cauză a progresului moral este progresul intelectual.

După ce înlătură unele obiecții ce s'ar putea aduce unei asemenea teze, autorul trece la o amplă documentare și susținere a ei în domeniul psihologiei și al sociologiei.

În ultimele capitole ale lucrării autorul trece la examinarea câtorva exemple istorice de natură să confirme o asemenea teză, exemple luate în special din evoluția politice germane, după realizarea unității naționale și proclamarea imperiului, în 1871.

Cu privire la situația Germaniei înainte de războiul din 1914, autorul spune: „Lui Wilhelm al II-lea îi trebuia însă un război, — un „bun război” cum îi zicea el însuși, — care să-i permită să facă cuceriri și să-i asigure, în istoria universală, locul de onoare la care aspira. Iar poporul german, căruia nu-i lipsea în 1914, nimic, dar care era îmbătat de visurile mărețe ale pan-germanismului, l-a urmat nu numai cu supunere, dar și cu însuflețire. În sunetele ademenitoare ale cântecului, atât de încercat de orgoliu național:

Deutschland, Deutschland über alles, a pornit cu entuziasm la război, ca să ajungă la înfrângerea plină de consecințe dureroase din 1918, de care ceva mai multă judecată și ceva mai multă omenie l-ar fi putut, cu siguranță, feri.”

f. nicolau

TĂCERI SEMNIFICATIVE

Psihologia receptării de către public a lucrărilor d-lui G. Călinescu, este, fără îndoială, din cele mai stranii. Când Istoria literaturii române, prima versiune, a apărut, acest eveniment a fost acoperit de un cor de strigăte amenințătoare... Pe vremea aceea, autorul era „jidovit”, „francmason”, individ periculos siguranței statului, denunțat opiniei publice prin presă, radio, etc. Lipseau — și faptul dovedea o totală lipsă de fantezie — afișele aruncate din avion, oamenii-sandwich și reclama pe ecranele cinematografulor... Recent, odată cu apariția Istoriei literaturii române de format redus, a început să se producă un fenomen exact contrariu. O tăcere suspectă pare a fi inițiată de unele cercuri, din motive tot atât de puțin literare, ca și pretextele campaniei anterioare. Inutil a intra în detalii. Faptul este însă neîndoișos și întristător în același timp..

adrian marino

MAESTRUL

Viitorul biograf al lui Macedonski va trebui să rețină, alături de celelalte contribuții ale autorului și recentul portret al d-lui I. Peltz, publicat în ultimul număr al Revistei Fundațiilor Regale. Discutabilă în unele privințe, evocarea d-lui I. Peltz este notabilă în special prin sfârșirea sintetică, chiar dacă figura lui Macedonski apare adesea prea cabotină și mult prea trivializată. Atmosfera cenechului, ceremonialul lecturii, visele de organizator himeric, clientul ratat al cafenelelor, toate aceste note sunt amintite acum, în natura lor strict pitorească, intenția de romanțare fiind evidentă. Prin factura lor directă, pozitivă și memorialistică, articolele anterioare ale d-lui I. Peltz: „Un mare nedreptățit” (Cuvântul Ūber, 1 Sept. 1920), „Alexandru Macedonski” (Avântul, 27 Noembrie 1920) și mai ales: „Al. Macedonski” (Vremea, 27 Ianuarie 1935) ne apar mai prețioase. „Maestrul” ne oferă totuși câteva sugestii de ordin portretistic și din acest punct de vedere trecerea superficială peste contribuția d-lui I. Peltz ar constitui o eroare.

adrian marino

PROPRIETARI:
SOC. AN. „UNIVERSUL”
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 4800 lei
particulare 12 luni 2400 „
6 luni 1350 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoiului 22—23
TELEFON 130.10

Apare săptămân
PREȚUL 80 I